

Mokslas Lietuva

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Nr. 19 (750)

*Pasitikome Vėlines
Prisiminkime išėjusius į amžinybę*

M. K. Čiurlionis. Kapinių motyvas

Jurgita Lazauskaitė-Zabielskė – apie perdegimą darbe (žr. 6 p.)

ŠIAME NUMERYJE

Mokslininko žodis

● 2, 4 p.

Po rinkimų – valdžios ir visuomenės dialogo būtinybė

● 3 p.

Lietuvos Respublikos Seimo pranešimai

● 3–4 p.

Aktualijos

● 4–5 p.

Lietuvos universitetų tarptautinis pripažinimas

● 5–6 p.

Nauji tyrimai: Ką reiškia „perdegimas darbe“? Reikšmingi pasiekimai tribologijoje. Alternatyvios energijos įdarbinimas jūriniame sektoriuje

● 6–9 p.

Lapkričio 15–16 d. – Lietuvos sociologų draugijos narių susirinkimas

● 9 p.

Įteikti Baltų ir Baltijos Asamblėjos apdovanojimai. Ar mokomės kalbėti latviškai?

● 9 p.

Lietuvos politinės partijos prieš 100 metų

● 9–10 p.

Naujos knygos

● 11–12 p.

Parodos

● 12 p.

MRU garbės daktaro vardas – prof. dr. Gülsün Sağlamer

Spalio 28 d. Mykolo Romerio universitetas (MRU) ilgametei Europos moterų rektorių asociacijos (EWORA) prezidentei prof. dr. Gülsün Sağlamer iškilmingoje ceremonijoje įteikė MRU Garbės daktaro regalias. Šis įvertinimas suteiktas už reikšmingą indėlį, įgyvendinant lyčių lygybę Europos mokslo ir studijų institucijose, svarius mokslinius tyrimus lyčių lygybės srityje ir už didelius nuopelnus, telkiant pasaulio akademinę bendruomenę bendrai spręsti globalias problemas, susijusias su mokslinių tyrimų politika, mokslo vertinimu, doktorantūros vystymu, studijų kokybės gerinimu, bei nuoseklią paramą atveriant MRU plačias tarptautinio akademinio bendradarbiavimo perspektyvas.

MRU rektorės prof. dr. Ingos Žalėnienės teigimu, prof. dr. Gülsün Sağlamer buvo ir tebėra puikus akademinės ir socialinės lyderystės pavyzdys, įkvėpęs daugelį siekti akademinės ir profesinės sėkmės. „Džiaugiuosi, kad šiandien profesorė bus geriau žinoma Lietuvoje ir įkvėps mūsų jaunimą, ypač merginas ir moteris, įveikti visus barjerus profesiniame ir asmeniniame kelyje“, – teigė MRU rektorė.

Iškilmingos ceremonijos metu prof. dr. Gülsün Sağlamer džiaugėsi prisijungusi prie MRU bendruomenės: „Man yra didelė garbė būti vienu iš Mykolo Romerio universiteto, Europoje gerai žinomo ir gerą vardą turinčio universiteto, Garbės daktaro vardo narių.“ Profesorė žinoma kaip asmenybė, pasižyminti puikiais vadybiniais ir moksliniais lyderystės gebėjimais bei reikšmingu indėliu, skatinant lygias lyčių galimybes tarptautiniu mastu. Ji stipriai prisidėjo, įtraukiant MRU į tarptautinės akademinės bendruomenės veiklą, skatinant moterų lyderystę švietimo ir mokslo srityje.

MRU rektorė prof. dr. Inga Žalėnienė su garbės daktaro regalias gavusia prof. dr. Gülsün Sağlamer

Prof. dr. Gülsün Sağlamer baigė Stambulo technikos universitetą, įgijo architektūros magistro laipsnį (1967), tapo pirmąja ir vienintele Stambulo technikos universiteto rektore (1996–2004). Ji buvo Europos moterų rektorių asociacijos (EWORA) steigiamosios valdybos narė ir pirmoji prezidentė (2015–2023); Tarptautinės universitetų rektorių asociacijos (IAUP) vykdomojo komiteto narė (2003–2024); Viduržemio jūros regiono universitetų bendrijos (CMU) prezidentė (2012–2016); Europos universitetų asociacijos (EUA) valdybos narė (2005–2009), institucinio vertinimo programos (IEP) valdymo komiteto narė (2009–2013) ir mokslinių tyrimų politikos darbo grupės narė (2005–2017).

Profesorė Stambulo technikos universitete įkūrė centrą „Moterų studijos mokslo inžinerijos ir technologijų srityje“ ir ėjo šio centro direktoriaus pareigas (2009–2012). Keturis kartus (2008, 2010, 2012 ir 2014) organizavo Stambulo universitete vykusias Europos moterų rektorių konferencijas, pirmininkavo įsteigtai „Europos moterų rektorių platformai“ (EWRP, 2008 m.). Tarptautinėse konferencijose profesorė skaitė daugiau kaip 100 kviestinių pranešimų architektūros ir aukštojo mokslo (mokslinių tyrimų politika, kokybės užtikrinimas, finansavimas) tematika. *Parengta pagal MRU pranešimą.*

NAUJOJI LIETUVA IR SENOS DORYBĖS

Prof. Alvydas Jokubaitis

Pranešimas, skaitytas konferencijoje

„Visuomenė be dorybių – grėsmė nacionaliniam saugumui: Šiluvos deklaraciją apmąstant“

Pastaruosius ketverius metus Lietuva sprendė scholastinį socialinės lyties ginčą. Vienas 1872 metais parašyto Fiodoro Dostojevskio romano „Demonai“ herojus prieš šimtą penkiasdešimt metų mus visus aplenkė ir skelbė „socialinės žmonos“ idėją. Jis uždavė paprastą klausimą: „Iš kur atsirado šeimos prietaras? Iš kur galėjo atsirasti šeima?“ Visi protu bandę įrodyti šeimos būtinumą mąstytojai paskėsdavo nesutarimuose. Vieni jautėsi įrodę, kad šeima būtina, kiti manė galintys be jos apsieiti. Panašu, Martinas Liuteris šiuo atveju būtų teisus, protą pavadindamas „velnio kekše“. Jeigu viską palikti protui, greitai neaiški tampa ne tik šeima, bet ir meilė, motina bei tėvynė. Tam tikrus dalykus žmonės žino be diskusijų, kurios tik iškreipia tikrąjį vaizdą. Mūsų dabartinių diskusijų apie lytį dalyviai užmiršta, kad protas negali kai kurių dalykų įrodyti. Kodėl mes suvokiame grožį? Ieškodami atsakymo į šį klausimą, turime grožio suvokimą. Neturintiems grožio suvokimo nėra prasmės skaityti paskaitų apie šio dalyko svarbą.

Viską prilyginus abstrakcijoms, pirmadienį galima įrodinėti šeimos būtinumą, o penktadienį tai neigti, antradienį galima būti kosmopolitu, o ketvirtadienį nacionalistu. Gyvename didelio protą sureikšminančio lengvabūdiškumo laikais, lyg antikinėse Aristofano komedijose. „Įrodysiu bemačiant tau, kad reikia mušti motiną!“, – sako tėvo mušimą prieš tai pateisinęs Aristofano „Debesų“ veikėjas, pridurdamas – „O kaip smagu susipažinti su išmintimi naujajai, ir net su panieka žiūrėti į tai, kas miestui šventa!“ Lietuviai šiandien taip pat jaučia pareigą išniekinti kokį nors šventą dalyką. Jie garbina protą, bet sunkiu momentu griebiasi tikėjimo. Per pandemiją mokslas netikėtai tapo tikėjimu, nors dėl savo prigimties toks negali būti. Pandemija parodė, kad ne tik krikščioniškas Dievo pažinimas, bet ir mokslas laikosi tikėjimo.

Sunku kalbėti apie moralę ten, kur viskas privalo būti nauja, ekscentriška ir madinga. Žvelgiant iš krikščioniškos perspektyvos, apie moralę sunku pasakyti ką nors naujo. Ji savo prigimtimi yra prietaras, kurį verta branginti vien todėl, kad ji yra svarbiausias žmogaus gyvenimo prietaras. Moralė nukreipia protą išminties keliu, nes pats lengvai pasiklysta ir pasimeta. Žmogaus minčiai būtina laisvė, tačiau be moralės ji virsta intelektualiniais eksperimentais. Net jeigu moralė yra laisvę varžantis jungas, tai vienintelis pateisinamas jungas. Tėvai ir mokytojai manipuluoja vaikais, tačiau žino, kad moralė nėra tik manipuliacijos.

Kadangi žmonės tik dėl kūno mirties nustoja būti moralės subjektais, pagrįstai galima kalbėti apie sielos nemirtingumą. Tai tinka ir politikai. Kai buvo sunaikintas tarpukario Lietuvos valstybės kūnas, tautą nuo politinio išnykimo išgelbėjo piliečių moraliniai įsipareigojimai.

Lietuva vis labiau pergyvena dvasinę krizę, susietą su didėjančiu moralinių nesutarimų gausėjimu. Liberalioji demokratija savo dabartiniu pavidalu moko džiaugtis ir mėgautis nesutarimais. Matant šį perdėtą susižavėjimą nesutarimais, neišvengiamai iškyla klausimas, ar dabartinėms Vakarų pasaulio visuomenėms vis dar galioja Kristaus žodžiai: „...jei namai suskilę, tokie namai negali išsilaikyti“ (Mk 3:25). Suskilusiame, avarinėse būklėse name dažnai galima bandyti toliau gyventi, tačiau protingi žmonės dažniausiai griebiasi remonto. Ar šis paprastas sveiko proto reikalavimas neteko prasmės Vakarų civilizacijoje? Kiek dar turi skirti dabartinės Jungtinių Valstijų, Prancūzijos ir Jungtinės Karalystės visuomenės be pavojaus gyvybei?

Neįsivaizduojamas visiškas sutarimas dėl moralės, tačiau kartu turi būti ribos nesutarimams. Jų dažnai nepaisoma, tačiau jų suvokimas turi išlikti. Mūsų politikai pasidare panašūs į savo magiška galia patikėjusius cirko iliuzionistus. Jie pradėjo leisti statistikos suvestinėmis grindžiamus įstatymus. Žmonės visada nuleisdavo normalumo kartelę, tačiau dabar ją kažkas pavogė. Piliečiai nesutaria dėl dar prieš kelis dešimtmečius savaime suprantamais atrodžiusių dalykų – šeimos, tautos, vyro, moters, karo ir taikos. Jungtinių Valstijų, Jungtinės Karalystės ir Prancūzijos nuo skilimo nebegelbėja net demokratiniai rinkimai.

Kai pasakėčios herojai gulbė, lydeka ir vėžys tempia vežimą į savo pusę, tai mirties nuosprendis vežimui. Moralinio sutarimo išstumpymas į skirtingas puses anksčiau ar vėliau virsta galutiniu nesutarimu. Lietuvių kultūros tiesiogiai nepalietė graikų ir romėnų etika, o pagoniška etika lieka tyrinėtojų vaizduotei. Pirmoji mūsų kraštą pasiekusi ir visų atpažįstama etika buvo krikščioniška. Daugiau negu šešis šimtus metų Lietuvos moralinio sutarimo pagrindu yra krikščionybė. Net ateistai dažniausiai naudojami jiems svetimais krikščionybės ištekliams.

Tikėjimą Dievu šiandien keičia ideologijomis vadinamos politinės religijos, tačiau jos negali suteikti to, ką suteikė krikščionybė. Kartais surogatiniai gaminiai yra gana neblogi, kaip tirpios kavos atveju, tačiau to nepasakysime apie ideologijas, kurios šiandien mažai ką įtikina. Kiekvienas pažįstame krikščionybei abejingų ir prieš ją nusistačiusių, bet kartu padorių žmonių. Viskas keičiasi, tik pradėjus galvoti apie didesnius žmonių kolektyvus ir net žmoniją. Jeigu žmogus iš prigimties būtų geras, jis toks turėtų būti visada. Tačiau pikta žmonių valia nuolatos reiškiasi kartu su gera valia, ir pirmajai suvaldyti neužtenka politinių priemonių. Palyginus su krikščionybe, visos ideologijos yra tik nevykęs vaikiškų pasakų surogatas.

Žmogui būdingas skilimas tarp pirminės ir realiai sutinkamos prigimties, ir būtent apie tai kalba krikščionybė. Ateistų nuo-

mone, viskas gali būti efektyviai sutvarkyta, tačiau iš teologų pasigirsta griežtas „ne“. Kadangi darome tai, ko nenorime, turime pripažinti už mus daug didesnių jėgų veikimą. Katalikai dalykus pripažįsta ne todėl, kad juos protingais padaro filosofai, bet suvokdami jiems apreiškštą Dievo valią. Rimtai į Apreiškimą nežiūrintys oponentai iš ateistų stovyklos šiuo atžvilgiu nesupranta krikščionių. Tarp dabartinių katalikų taip pat vis daugiau atsiranda Dievo valios vykdymą nesibaigiančia proto sofistika keičiančių žmonių.

Mokslo požiūriu moralės žodžiai neturi prasmės, nes apibūdina empiriškai neįrodomus faktus. Frydrichas Nyčė (*Friedrich Nietzsche*) sakė, kad „moralinis sprendinys panašus į religinį tuo, kad jis paremtas tikėjimu tokiomis realybėmis, kurių nėra“. Moralės filosofo vaidmenyje netikėtai pasirodęs Lietuvos banko pirmininkas irgi buvo teisus, sakydamas, kad „etika, moralė – tai ne šio pasaulio dimensijos“. Tik užmiršo pridurti apie savo visišką priklausomybę nuo šios dimensijos. Po religijos išstūmimo į pakraštį dabar tai daroma su morale. Tik, skirtingai negu daug triukšmo keliančio religijos išstūmimo atveju, moralė šalinama tyliai, veidmainiškai ir pamažu.

Dorybės yra finansinių investicijų nereikalaujanti bet kurios visuomenės gyvenimo sritis. Be to, jos yra primityvus dalykas. Kai tarp dviejų vienas šalia kito sėdinčių žmonių atsiranda pagarba, jie jau nėra tik du vienas šalia kito esantys kūnai, bet tampa kažkuo daugiau. Kai tarp jų atsiranda draugystė, meilė ir ištikimybė, jiems tai daug svarbiau negu šalies BVP augimas. Dorybės yra daug svarbesnis veiksnys, negu parlamento rinkimai, revoliucijos ir užsienio investicijų laukimas. Valstybė neįsivaizduojama be ištikimybės, atsidavimo, ištvėrmės ir nuolankumo. Galima pastatyti fabriką, bet jis negali išsilaikyti be sąžinės, savitvados ir klusnumo. Galima pastatyti moderniausią liginę, bet ji neatliks savo misijos be gailėstingumo. Galima įkurti naują universitetą, tačiau jis nieko vertas be tiesos sakymo dorybės.

Visuomenei, kuri viską, net sportinius žaidimus, muziką ir vaikų auginimą, vertina pinigais, dorybės atrodo kaip nevertos pagarbos vien dėl savo mažos kainos. Manoma, kad žmogiškumas turi laikytis ant daug sunkiau pasiekiamų prabangos prekių, negu nieko vertos dorybės. Lietuviams nuolatos ko nors trūksta, tačiau jie retai kalba apie dorybių trūkumą. Lietuvių gyvenimas pilnas įvairiausių dalykų stygiaus, tačiau moralė yra trūkumų sąrašo pabaigoje. Gana lengva prarasti mąstymą dorybėmis, tačiau reikia neužmiršti, kad ant jų laikosi žmogiškumas. Keturiuos pagrindines dorybės vadinamos kardinalinėmis. Jos yra žmogiškumą palaikantys vyriai. Be jų visuomenė tampa nesaugi, panašiai kaip namas su išlaužtomis durimis.

Lietuviai kol kas dar prisimena dorybių vardus, tačiau politikus domina tik išlaisvinimas. Jie nori išlaisvinti, bet negali pasakyti, kaip turi atrodyti laisvas žmogus. Lietuvos Vyriausybė be pabaigos reformuoja švietimą, nes nežino, kokį žmogų nori išugdyti. Ilgą laiką skatinusi nesutarimus, ji tapo nesutarimų įkaite. Piliečiai buvo mokomi jaustis laisvi nuo bet kokios pripažintos moralės,

ir todėl dabar tėvai mokytojams apie moralę sako tą patį, ką anksčiau sakydavo tikintieji – „nesikiškite“. Kalbama apie moralinį ugdymą, tačiau neliko tai daryti galinčios institucijos. Valstybė tapo neutrali piliečių moralinių ir religinių įsitikinimų atžvilgiu.

Jėzus Kristus krikščionims nėra vien tik filosofinė abstrakcija. Tai Dievo sūnus ir aiškus žmogiškumo etalonas. Taip turi atrodyti žmogus. Būtent tokio etalono neturi dabartinė valstybė. Doro žmogaus supratimas šiandien išvedinėjamas iš pirmo po ranka pasitaikiusio įspūdžio. Vieni jį apmąsto pagal paskutinę perskaitytą knygą, kiti – pagal filmą, dar kiti remiasi ideologijomis. Moralinis mąstymas grindžiamas iš ekonomikos paimta idėja, kad moraliniai reikalai gali susitvarkyti savaime, panašiai kaip bulvių ir elektros kainos. Pripažinus, kad moralė yra spontaniškas, savaime susiklostantis dalykas, nuvertėja moralinio ugdymosi reikšmė.

Šiandien visi mėgsta kalbėti apie įvairiausias krizes, nuo ekologinių iki pasitikėjimo institucijomis, tačiau vengia kalbėti apie moralinę krizę, kuri dabar prilygsta nepagrįstoms spekuliacijoms. Visi diskusijos apie pažangą ar nuosmukį dalyviai turi skirtingus atskaitos taškus, todėl negali sutarti. Vieni kaltina sovietmetį, kiti – modernybę, o dar kiti džiaugiasi pažanga. Krikščionys du tūkstančius metų laikosi to paties požiūrio į žmogaus nuopuolį. Jų nuomone, tikroji krizė prasidėjo nuo Senajame Testamente aprašyto Adomo ir Ievos nuopuolio rojaus sode. Po šio istorikų nepatvirtinto įvykio žmogus tapo trapiu, pažeidžiama ir pavojinga būtybe. Žmogus sukurtas gėriui ir nuolatos jaučia norą atgauti savo pradinį įgymį, tačiau tai pavyksta tik atskiriems asmenims. Bendra žmonijos ydų šaknis išlieka, ir politikai jos negali išrauti.

Vienas garsiausių praeito amžiaus filosofų ir Europos Sąjungos kūrėjų Aleksandras Koževas (*Alexandre Kojève*) nupiešė mažai įkvepiantį sunkios žmonijos kovos už kultūros pažangą vaizdą. Jo nuomone, galutiniam gamtos užkariavimo ir politinio išlaisvinimo taške žmogus tampa gyvuliu. A. Koževo žodžiais, nebelieka įprastos meilės ir dvasinę prasmę turinčio meno. Meno kūriniai kuriami panašiai, kaip paukščiai suka lizdus ir bebrai stato užtvankas. Koncertai pasidaro panašūs į cikadų čirškimą per karštį ir varlių kvarkimą apleistoje kūdroje. Nebelieka filosofijos ir literatūros, kurias pakeičia bičių dūzgimą primenantys plepalai interneto erdvėje. A. Koževo nuomone, meilei jauni žmonės atsiduoda kaip suaugę gyvuliai ir jos nelieka. Kitais žodžiais, modernioji civilizacija baigiasi tuo, nuo ko modernieji filosofai pradėjo – natūralia būkle.

Dorybės neabejotinai yra vienas valstybės saugumo garantų. Lietuvos valstybė nebūtų atsiradusi be meilės, ištikimybės ir pasiaukojimo. Ji priklauso nuo tos pačios ištikimybės dorybės, kaip ir draugystė, šeima, giminytė, santuoka ar mėgstamas sporto klubas. Lietuvos kareiviai turi būti pasirengę aukoti savo gyvybę net už apie skrydžio biuletą į užsienį karo akivaizdoje galvojančius piliečius. Individualizmas šiuo atveju siekia galiojimo ribą. Valstybei būtina reikia bendrojo gėrio, savanoriško tapatinimosi

REDAKTORIAUS KOMENTARAS

Jonas Jasaitis

Visuomenės ir valdžios bendradarbiavimo galimybės

Atsiliepimai apie dabar išrinktą Seimą – patys įvairiausi: nuo absoliučiai neigiamų iki viltingų. Vieningos valdančiosios koalicijos susikūrimo galimybės – labai neaiškios: vardijamos per daug skirtingas pozicijas turinčios grupuotės. Labai panašu, kad Sauliaus Skvernelio sukurta kompanija turėjo tik vieną tikslą – patekti į valdžią, pasinaudojant rinkėjų naivumu, ir užimti didžiausias finansines galimybes turinčias valdžios pozicijas. Dėl labai neapibrėžtos lyderio pozicijos smarkiai nukentėję „valstiečiai žalieji“ yra vieninteliai, kurių įvaizdis, kaip kovotojų už blaivią Lietuvą ir kultūros paveldo puoselėtojų, yra pakankamai įsitvirtinęs, tačiau jų gautas vietų skaičius – akivaizdžiai nepakankamas. Vadinamoji „Nemuno aušra“ kol kas yra beveidė, žinoma, jei neprisiminsime sovietmečiu platinto motyvo: „Prie Nemuno kitas išaušo jau rytas...“ Rinkimų kampanijos metu jos vedlys švaistėsi visokiais lozungais, bet kokias pozityvias permainas vykdytų, tikriausiai niekas negali prognozuoti. Margaplaukių liberalų pakvietimas į koaliciją sugriautų visą „laimėjusios“ krypties įvaizdį – juk tai vadinamųjų „konservatorių“ bendražygiai, staiga vėl siekiantys tapti kairiąja politine jėga. Gal koalicijos sukūrimo galimybė išryškėtų, jei tarp išrinktųjų susiformuotų kūrybinga „mišrioji frakcija“?

Dabar svarbiausias Lietuvos visuomenės uždavinys – atkurti viltį, kad galimas dalykiškas piliečių ir valdžios struktūrų bendradarbiavimas. Tai ne kas kita, kaip pasitikėjimo savo valstybe atkūrimas, buvęs toks tvirtas Sąjūdžio metais. Vis dėlto jau ketvirtą dešimtmetį turime savo valstybę, grįžusią į pasaulio žemėlapi. Esame pagrindinių tarptautinių sąjungų ir organizacijų nariai, matomi kaip pasiekę didžiulę pažangą, lyginant su sovietmečiu. Lietuvos pramonė kaip lygiavertis darbo rinkos dalyvis dalyvauja šiuolaikinėje gamyboje. Absoliučiai pasikeitė transporto, statybos ir žemės ūkio įranga bei technologijos. Lietuvos mokslininkų pasiekimai įvertinti tarptautinėje erdvėje, studentų sambūriai stebina pasaulį savo kūrybingumu.

Lietuvos žemės ūkio produkcija eksportuojama į 157 pasaulio valstybes. 2023 metais žemės ūkio ir maisto produktų vertė Lietuvos eksporto struktūroje pasiekė beveik 20 proc. viso šalies prekių eksporto. Cituojame: „Valstybės duomenų agentūros duomenimis, vien šių metų sausio–rugpjūčio mėnesiais Lietuva eksportavo prekių už 25 mlrd. eurų. <...> Lietuviškos kilmės prekių daugiausia eksportuota į Lenkiją (9,7 proc.), Vokietiją (9,5 proc.), Nyderlandus (8,7 proc.), Latviją (7,8 proc.), Jungtines Valstijas (7,1 proc.).“ Dabar jau niekas neįrodinėja, kad esame Rusijos dalis. Priešingai, į mūsų argumentus, kokia yra šios imperinės valstybės politika, vis labiau įsiklausoma ne tik jos agresijos prieš Ukrainą kontekste.

Tačiau Lietuvos vidaus (ir ne tik) politikos problemų sprendimai yra nebeatidėlioti. Pasižymime Europoje kaip valstybė, kurioje socialinės problemos (gyventojų materialinė padėtis, vidutinio atlyginimo dydis, regioninė nelygybė, emigracija ir kt.) yra vienos didžiausių. Valdant iki šiol buvusiai Vyriausybei, iki neregėto masto išaugo korupcija ir biudžeto lėšų pasisavinimas, bet mūsų teisėsaugos institucijos pasirodė kaip visiškai bejėgės. Kur dar yra tokio masto aferos, kaip dabartinėje Lietuvoje? Jeigu ne sovietinė okupacija, Pirmoji Respublika (1918–1940) jau būtų tapusi valstybe, neturinčia skolų užsieniui. O kokio dydžio yra dabartinė Lietuvos valstybės skola ir kiek kainuoja vien šios skolos „aptarnavimas“?

Pačios didžiausios problemos yra susijusios su sveikatos apsaugos ir švietimo sistemos funkcionavimu. Pagrindinis sveikatos sistemos uždavinys yra sveikos gyvensenos įtvirtinimas. Bet apie kokią sveiką gyvenseną galime kalbėti, kai rūko vos ne kas pusė vyrų, o ir rūkančių moterų skaičius kasmet auga? Jau epideminį mastą įgyja narkotinių medžiagų plitimas bendrojo ugdymo mokyklose, neišvengiamai sukeltis konfliktines situacijas ir smurtą. Kaip rodo naujausi socialiniai tyrimai, jau ir Lietuvoje užaugo prie ekranų brendusi karta, visiškai nesusi-gaudanti, kaip funkcionuoja mūsų gamtinė aplinka. Šauktinių medicininė patikra atskleidžia didėjančią nepajėgiančių atlikti

karinę prievolę jaunuolių dalį. O kaip gali būti kitaip, jei net daugiabučių kiemuose vaikiškų balsų negirdėti, nes absoliuti jų dauguma kiurkso prie planšečių ir telefonų ekranų?

Kai žmogus apserga, medikai jam skiria atitinkamą vaistų (tablečių, injekcijų) ir procedūrų kiekį. Tačiau kiekvienas žmogus yra kitoks, todėl ir vaistų poveikis negali būti vienodas. Kai negaluoju dešimtmečiais ryja tas pačias tabletes, o jų veikimo niekas nevertina, ar tai galima vadinti gydymu? Apie periodinės patikros būtinybę kalbama jau seniai, tačiau jos įgyvendinimo sistema net nepradėta kurti. Dabartinis medikų darbo krūvis, net ir įvedus e. sistemą, ne tik nesumažėjo, bet kai kuriais atvejais net išaugo. Dar labiau jį didina medikų trūkumas. Be to, verta nuodugnai įvertinti, kiek Lietuvoje pastaraisiais metais parengtų medikų darbuojasi turtingesnė Europos ir kitų žemynų valstybėse. Ar medikų emigraciją lemia tik atlyginimų skirtumas? O kaip vertinti vis išskylančius mobingo atvejus, pasibaigiančius net gydytojų savižudybėmis? Kaip tobulinti sveikatos apsaugos, ypač jos mokslinių tyrimų, finansavimą? Šiais metais Mokslų akademijoje įteikiant valstybines premijas, tik vienas iš laureatų, gerai žinomas kardiologas prof. Pranas Šerpytis, besąlygiškai pareikalavo peržiūrėti šio finansavimo sistemą. Kodėl būtent tokių specialistų jau seniai nėra sveikatos apsaugos valdymo struktūrose? Kodėl šiai sistemai valdyti kviečiami, atsiprašant, vadybininkai, kurių patirtis šioje srityje apsiriboja tik apsilankymu poliklinikoje pas šeimos gydytoją?

Dar skaudesnė situacija jau nebe pirmą dešimtmetį viešpatauja švietimo (ypač bendrojo ugdymo) sistemoje. Jau seniai šiai sistemai vadovauja asmenys, nevedę nė vienos pamokos mokykloje, o neretai ir neturintys jokio bazinio edukologinio pasirengimo. Tik taip galima paaiškinti, kad į mokyklą brukami tokie surogatai, kaip vadinamoji Gyvenimo įgūdžių programa, kurios turinys nesuderinamas su dorovės, meilės ir pasirengimo kurti šeimą problematika. Įsivyravus vadinamajai „ekraninei“ epidemijai, turi būti keičiama ir skaitymo bei rašymo mokėjimų metodika. Nuo skaidrių rodymo ir komentavimo būtina kuo greičiau pereiti prie praktinės veiklos su tekstu metodikos, ugdyti darbo su akademinio tekstu ir knyga įgūdžius.

Artimiausiu metu būtina peržiūrėti visą mokyklinio ugdymo turinį – nuo pat pirmos klasės iki gimnazijos baigimo. Tik labai kruopšti mokymo programų, vadovėlių ir papildomos metodinės medžiagos peržiūra atskleistų, kodėl mūsų mokiniai nesiorientuoja nei senojoje, nei naujausioje tautos ir valstybės istorijoje, pavyzdžiui, kodėl jie nesugeba paaiškinti, kaip kilo Sąjūdis, kokie buvo jo tikslai ir kas juos formulavo. Kas lėmė, kad nuo 1992 metų įsivyravo „prichvatizacija“ ir reketas, kaip buvo išspręstos to dešimtmečio teisėsaugos problemos, kas iš tikrųjų buvo tas „didysis anonimas“, daugiau kaip dešimtmetį paralyžiavęs visą valstybės raidą ir sukėlęs masinę Lietuvos piliečių emigraciją? Neturint tokių žinių, pasitikėjimas savo valstybe yra neįmanomas. Ar kam nors dar neaišku, kas lemia tai, kad net Seimo rinkimuose dalyvauja vos pusė turinčių rinkimų teisę, o balsuojantieji nežino, ką pasirinkti, ir netiki galimais pozityviais pokyčiais po rinkimų. Net Lietuvos akademinė bendruomenė vertinama kaip „konformistinė“.

Ir vis dėlto šiuose rinkimuose balsuojantieji jau turėjo alternatyvą – politinę jėgą – Nacionalinį susivienijimą, labai aiškiai išdėdėsią valstybės atkūrimo programą, nors absoliuti jų dauguma su šia programa dar nėra susipažinusi. Šiai partijai dabar jau atstovaujama ne tik Vilniaus taryboje, bet ir Seime. Nacionalinis susivienijimas per šiuos ketverius metus tapo parlamentine partija. Bėlieka tikėtis, kad taip bus pralaužta dabartinių valdančiųjų inicijuota informacinė blokada. Kai piliečiai pamatys, kad yra nauja ideologinė srovė, ne tik atskleidžianti dabartinių negerovių priežastis, bet ir pateikianti aiškų veiklos planą, jokia blokada jos akiračio nebeužstos. Piliečių įsitraukimo reikia jau dabar, formuojant naują Vyriausybę, kuri bus pasirengusi akistatai su visuomene. Kad toks pasitikėjimas atsirastų, turės būti atlikti kardinalūs teisinių struktūrų, pirmiausia – prokuratūros ir teismų sistemos – veiksmai. Vyriausybė nuo pat pirmųjų savo veiklos dienų turės tartis su visuomene, kuriuos darbus pirmiausia reikia atlikti ir kiek tai kainuos. Valdžios ir visuomenės dialogas turi būti dalykiškas, aiškiai išreiškiant paramą veiksams, kurie lems visuomenės gerovę. ■

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO PRANEŠIMAI

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMAS

Svarbios sukaktys. Seimas 2025-uosius yra paskelbęs Motiejaus Kazimiero Sarbievijaus ir Baroko literatūros, Mikalojaus Konstantino Čiurlionio ir lėktuvo „ANBO“ bei Lietuvos aviacijos kūrėjų metais. 2026-uosius – Žemaičių vyskupo Motiejaus Kazimiero Valančiaus, Lietuvos radijo ir Lietuvos Helsinkio grupės metais. Šiomet minime NATO ir Europos Sąjungos, Dainų šventės ir Diplomataų Lozoraičių metus.

2026-aisiais bus minimos Lietuvai svarbių įvykių ir asmenybių sukaktys. Parlamentas pakvietė 2026-aisiais paminėti Kotrynos Jogailaitės, Simno miesto, Vilniaus pijorų kolegijos, Martyno Liudviko Rėzos, Vilniaus Rasų kapinių, Juozapo Silvestro Dovydaičio, Zigmanto Sierakausko, Memorialinio muziejaus – Antano Baranausko klėtelės, Seinų kunigų seminarijos, Jurgio Bielinio ir kitų knygnešių, Jono Šalkauskio, Prano Vaičiūčio, Jurgio Šlapelio, Jano Brunono Bulhako, Jeronimo Ralio, Juozapo Albino Herbačiausko, Antano Žmuidzinavičiaus, Juozo Vitkaus-Kazimieraičio, Juozo Grušo, Sofijos Janinos Lukauskaitės-Jasaitienės, Balio Gajausko, Rimvydo Prano Šilbajorio, Albinos Makūnaitės, Algirdo Ločerio, Vytauto Kubiliaus, Laimono Noreikos, Valentino Leimonto, Juliaus Indriūno, Ipolito Užkurnio, Jurgio Vinco Janavičiaus, Vytauto Klovos, Lietuvos bažnytinės provincijos, Lietuvos aklyjų sąjungos, pirmojo lietuviško maršo „Kur bakūžė samanota“, Lietuvos tautinių bendrijų, socialinio draudimo sistemos gyvavimo, Rinių žudynių ir Sausio 13-osios įvykių sukaktis bei metus.

Seimas apsisprendė dėl 2027-ųjų atmintinų metų. Seimas 2027-uosius nusprendė paskelbti Oskaro Milašiaus, Palaimintojo arkivyskupo Jurgio Matulaičio ir Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto konkordato bei Nepalūžusių moterų – Dalios Grinkevičiūtės, Lidijos Meškaitytės ir Liūnės Sutemos – metais. Šios trys moterys savo kūryba ir gyvenimu paliko gilų pėdsaką lietuvių kultūroje ir atmintyje, o jų biografijos ir kūrybinė veikla atskleidžia ne tik tragiškus likimus, bet ir gilų humanizmą bei kūrybinę rezistenciją sudėtingomis istorijos aplinkybėmis: Dalia Grinkevičiūtė, knygoje „Lietuviai prie Laptevų jūros“ aprašiusi žiaurią sovietų režimo priespaudą, tapo moralinio tvirtumo ir žmogaus teisių gynimo simboliu, jos kūryba liudija egzistencinę kovą už tiesą ir istorinę atmintį; Lidija Meškaitytė sudėtingomis sąlygomis sukūrė apie 700 miniatiūrų, kuriose jaudinamai vaizdavo Lietuvos kraštovaizdį, gamtos trapumą ir asmeninį ryšį su gimtine. Jos kūryba ne tik vertinama kaip unikalus indėlis į Lietuvos dailės paveldą, bet ir pripažinta tarptautiniu mastu; Liūnė Sutema (Zinaida Nagytė-Katiliškienė) išėivijoje per savo poeziją išlaikė stiprų emocinį ir intelektualinį ryšį su Lietuva. Jos kūryboje ryški tėvynės netekties tema, apmąstoma egzistencinę laikyseną ir kūrybinį balsą formavusi išėivijos patirtis.

Kaip pažymima nutarime, 2027 metais sukanka 150 metų, kai gimė poetas, diplomatas ir rašytojas Oskaras Milašius. 2027-aisiais bus minimos palaimintojo arkivyskupo Jurgio Matulaičio 100-osios mirties metinės. Be to, 2027 metais sukanka 100 metų, kai buvo ratifikuotas Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto konkordatas, parengtas remiantis popiežiaus Pijaus XI paskirto apaštalinio vizitatoriaus Lietuvoje Jurgio Matulaičio projektu. 1927 m. rugsėjo 27 d. ratifikuotas konkordatas tapo esminiu dvišaliu tarptautiniu teisės dokumentu, suregulavusiu Bažnyčios ir valstybės santykį, atlikusiu svarbų vaidmenį tarpukario Lietuvos užsienio ir vidaus politikoje.

Dirbtinio intelekto poveikis demokratijai. Spalio 21 d. Norvegijos sostinėje Osle įvyko Europos Parlamento technologijų vertinimo tinklo (EPTA) konferencija, skirta vienam aktualiausių šiuolaikinės visuomenės iššūkių – dirbtinio intelekto (DI) poveikiui demokratijai. Istoriniame Stortingo (Norvegijos parlamento) pastate susirinkę aukščiausio lygio

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO PRANEŠIMAI

■ Atkelta iš 3 p.

Europos Sąjungos institucijų atstovai, parlamentarai iš įvairių pasaulio šalių bei EPTA tinklo ekspertai gilinasi į esminius DI keliamus iššūkius demokratinėms sistemoms ir jo valdymo galimybes.

EPTA tinklo vardu pristatytoje Norvegijos technologijų valdybos ataskaitoje, prie kurios rengimo prisidėjo 19 šalių narių, įskaitant Lietuvą, išryškėjo nerimą kelianti tendencija – dirbtinis intelektas tampa vis galingesnis, o jo poveikis sunkiau nuspėjamas. „Šiandien technologijos keičia ne tik mūsų kasdienybę, bet ir giluminius demo-

kratijos procesus. Privalome imtis ryžtingų veiksmų dabar, kad apsaugotume esmines demokratijos vertybes ateities kartoms“, – pabrėžė pagrindinis konferencijos organizatorius, Norvegijos technologijų valdybos direktorius Torė Tenė (norv. *Tore Tennøe*).

EPTA konferencijoje ekspertai išsamiai nagrinėjo tris strategines temas. Pirmoji – dirbtinis intelektas politinėse kampanijose ir viešose diskusijose, kur dalyviai gilinasi į DI įtaką rinkimų procesams, analizavo dezinformacijos plitimo iššūkius bei ieško efektyvių būdų stiprinti visuomenės atsparumą melagingoms naujienoms. An-

troji tema – dirbtinio intelekto taikymas parlamentuose ir viešajame sektoriuje. Čia ekspertai vertino DI galimybes automatizuoti viešąsias paslaugas ir optimizuoti parlamentų darbą, kartu atkreipdami dėmesį į kritinius technologijos skaidrumo bei nešališkumo aspektus. Trečioji tema buvo skirta demokratinėi dirbtinio intelekto kontrolei ir valdymui, kur konferencijos dalyviai dalijosi įvairių šalių patirtimi ir teikė rekomendacijas, kaip užtikrinti DI sistemų atitiktį fundamentalioms žmogaus teisėms, lygybės principams ir privatumo apsaugai.

Šis renginys dar kartą priminė esminę

tiesą: demokratija nėra savaime suprantama, o DI amžiuje jos apsauga tampa dar sudėtingesnė ir svarbesnė. Sparčiai tobulėjančios DI technologijos atveria milžiniškas galimybes, tačiau kartu kelia rimtus iššūkius – nuo dezinformacijos iki demokratinėse procesuose pažeidžiamumo. Todėl būtina ne tik kurti pažangias politikas, bet ir stiprinti visuomenės atsparumą, ugdyti kritinį mąstymą ir užtikrinti, kad šios technologijos būtų naudojamos etiška, skaidria, atsakingai ir visuomenės labui. Tik taip galime išlaikyti pasitikėjimą demokratijos pamatais naujoje technologinėje eroje. ■

MOKSLININKO ŽODIS

NAUJOJI LIETUVA IR SENOS DORYBĖS

■ Atkelta iš 2 p.

su juo ir pasiaukojimo. Patriotai sunkaus išbandymo dieną turi mokėti nusivilti tai, kas mirštama, ir apsilvilti amžinybė. Apie tai kalbėjo pirmieji krikščionys ir be šito neišsivaizduojamas rimtas politinis darinys.

Užmiršus Dievą, dorybių etika praranda nukreipiantį žmogaus supratimą. Kai kiekvienas pilietis jaučiasi moralės pasaulio kūrėju – visuomenė paskęsta nesutarimuose. Jos gyvenimas virsta etikos komitetų steigimais, viešosiomis rietenomis, skanda-

lais ir niekur nevedančiomis diskusijomis. Pažangieji būtinai nori įrodyti kokios nors dorybės buvimą yda, o atžagareiviai turi priešingą įsitikinimą. Lietuvos visuomenė darosi panaši į vieną paskutiniųjų Piterio Breigelio (*Pieter Bruegel*) paveikslų „Aklieji“. Liberalu pasivadinęs neregys veda socialistu vadinamą neregį į šviesų rytojų. Politinių ideologijų vardus galima pakeisti, tačiau nuo to liūdna paveikslas nesikeičia.

XIX a. lietuvių sąjūdis reikalavo moky-

klų kaimo vaikams. Jų palikuonys dabar vis sunkiau randa ryšį su Lietuva. Šv. Paulius tokiais atvejais sakydavo: „Girdamiesi esą išmintingi, tapo kvaili.“ (Rom 1: 22). Panašu, tarp tikėjimo Dievu ir tikėjimo tauta yra ryšys. Pradėjus nesuprasti tikėjimo Dievu, vis trapesnis darosi tikėjimas valstybe. Likus vien tik liaudžiai, įsiplieskia ginčai ir nesutarimai. Po Antrojo pasaulinio karo, stovėdamas ant Miunsterio katedros griuvėsių, vyskupas Klemensas Augustas von Galenas

(*Clemens August Graf von Galen*) sakė: „...Kažkada liaudis užrašė Konstitucijoje, kad visa valdžia iš liaudies. Dabar patiriame iš liaudies kilusios valdžios padarinius.“ Ten, kur lieka tik liaudis, griuvėsiai tampa kasdienybe. Visuomenei reikia tvirtesnio pagrindo. „Kas tas galingas Valdovas?“, – klausia psalminkas, ir akis nukreipia į Dievą. Tautos valia yra demokratijos pagrindas, tačiau jos išlikimui reikia dvasinio gyvenimo ugdymo. *Šaltinis: Laisvos visuomenės institutas* ■

AKTUALIJOS

Elitinių universitetų studentai nepajėgia perskaityti knygą

Elitiniuose JAV universitetuose vis dažniau pastebima tendencija, kad studentai nebeįstiga skaityti knygų, rašo „The Atlantic“. Mokyklos dabar bando prisitaikyti prie naujų reikalavimų ir daugiau dirba su trumpesniais tekstais bei ištraukomis. Kolumbijos universiteto profesorius Nikolas Deimsas (angl. *Nicholas Dames*) nuo 1998 m. dėsto klasikinę literatūrą ir pastaraisiais metais pastebėjo, kad šios srities

studentai nesusidoroja su skaitymu. Viena studentė pasakojo N. Deimsui, kad pradinėje mokykloje jai niekada neteko perskaityti visą knygą – tik ištraukas ir trumpus tekstus. Daugelio prestižiškiausių JAV mokymo įstaigų darbuotojai pasakoja apie panašią patirtį.

Džordžtauno (angl. *Georgetown*) universiteto anglų kalbos katedros vedėjas Danielis Šoras (angl. *Daniel Shore*) sako, kad jo studentai sunkiai susikaupia net skaitydami 14

eilučių sonetą. Mokslininkų teigimu, jaunų žmonių nesugebėjimą skaityti lemia tai, kad jie naudojami išmaniaisiais telefonais, kurie blaško dėmesį ir mažina gebėjimą būti susikaupusiems ilgesnį laiką. Tyrimai ir mokytojų patirtis rodo, kad ne tik mokiniai vengia skaityti, bet ir pačios mokyklos vis dažniau naudoja trumpesnius tekstus ir ištraukas, o ne išties knygas.

Švietimo ekspertų teigimu, taip atsitiko dėl to, kad aukštosios mokyklos daugiausia

dėmesio skiria standartizuotiems testams, kuriuose labiau vertinamas greitas skaitomo teksto supratimas ir informacijos išgavimas nei nuodugni ilgesnių tekstų analizė. Ši tendencija gali paveikti ne tik mokinių akademinę pažangą, bet ir jų empatinius bei kritinius gebėjimus, kuriems, pasak literatūrologės Marijanos Volf (angl. *Maryanne Wolf*), reikia ilgo ir įsigilinančio skaitymo. *Šaltiniai: friatider.se, Pozicija.org* ■

Ideologija reikalauja į viską žiūrėti per nevaržomos asmeninės laisvės ir malonumų prizmę

Asta Katutė

Demografinėi krizei vis labiau įsisiūbuojant, ribota visuotinio gėrio pajauta pasižymintys individai eilinį kartą viešai atakuoja įstai-gą, kuriai padedant pasaulį išvysta nau-

jos gyvybės. VšĮ Krizinio nėštumo centras „prieštarai vertinamas dėl bandymo atkalbėti moteris nuo aborto“, – naujakalbe taip vadinamas siekis kovoti už kiekvieno lietuviuko gimimą. Jau kuris laikas sisteminei siekiama riboti įstai-gos veiklą, eliminuoti dalijamąją medžiagą iš valstybinių gydymo įstai-gų ir pan. Apie negatyvias aborto pasekmes kalbėti negalima, nes tai gali ką nors papiktinti. Tuo tarpu teisės mokslininką papiktino Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento kai kurie teiginiai

apie kanapių vartojimo žalą, kurie esą klaidina gyventojus. Jis taip pat viešai išsakė savo pastabas, jas publikuodamas. Tiesa, kitaip nei VšĮ abortų klausimu, valstybinei įstai-gai buvo suteikta galimybė straipsnyje apginti savo poziciją.

Lietuvoje auga narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis apsinuodijusių asmenų skaičius. Nerimą ypač kelia apsinuodijantys nepilnamečiai. Tačiau teisės mokslininkui, kuris kartais imasi ir LGBT aktualių temų (kaip netikėta), tai nėra motais.

Nė motais turbūt ir neseniai įvykusi tragedija – Kauno ligoninėje mirė neaiškiais medžiagomis apsinuodijęs jaunuolis.

Bet ką tai domina, kai ideologija reikalauja į viską žiūrėti per nevaržomos asmeninės laisvės ir malonumų prizmę, kitą poziciją vadinant pramanais, klaidinga informacija, manipuliacija ir siekiant eliminuoti visus, informuojančius visuomenę apie galimas žalingas konkrečių veiksmų pasekmes. *Šaltinis: Pozicija.org* ■

Suomijos pasiūlymas: 30 tūkst. eurų dydžio išmokos jaunoms motinoms

Suomijos vyriausybės užsakymu parengtoje situacijos nagrinėjimo ataskaitoje siūloma, kad moterys, kurios susilaukia pirmojo vaiko iki 30 metų, turėtų gauti 30 000 eurų subsidiją. Taip siekiama Suomijoje padidinti gimstamumą, kur jis

yra mažiausias tarp Šiaurės šalių ir 2023 m. pasiekė istoriškai žemiausią lygį – 1,26 vaiko vienai moteriai. Palyginimui, Švedijoje gimstamumo rodiklis buvo 1,45 – taip pat rekordiška žemas.

Šis pasiūlymas įtrauktas į išsamų 20

priemonių sąrašą gimstamumui didinti. Siūlomos priemonės taip pat apima paramą šeimoms, priemones porų santykių gerinimui ir vaikų priežiūros tobulinimui. „Svarbu apsvaistyti visus būdus, galinčius prisidėti prie norinčiųjų susilaukti vaikų

skaičiaus didinimo“, – Švedijos televizijai sakė Aneli Mietinen (Anneli Miettinen), Valstybinės pensijų institucijos mokslinių tyrimų skyriaus vadovė. *Šaltinis: friatider.se, Pozicija.org* ■

Lietuvos teisininkai kviečia prisidėti prie paramos Ukrainos vaikams

Lietuvos teisininkai (iniciatyva „Lawyers4Ukraine“) kviečia vienyti Lietuvos ir kitų šalių teisininkų bendruomenę bendrai veiklai, kurios tikslas – paremti Rusijos agresijos padarinius patiriančią Ukrainą ir jos žmones. Iniciatyva apims plataus pobūdžio veiklas: teisinę pagalbą, paramos telkimą nukentėjusiems Ukrainos vaikams ir jauniui, Ukrainos narystės Europos Sąjungoje siekius ir kitą Ukrainai reikalingą pagalbą. Iniciatyva jau jungia pagrindines Lietuvos teisininkų gildijas: advokatūrą, teismus, prokuratūrą, antstolius, notarus, įmonių teisininkus, teisininkus akademikus, teisininkų organizacijas ir teisininkus užsienio valstybėse.

Karo akivaizdoje labiausiai pažeidžiami yra tie, kurie negali apsiginti – vaikai. Kiekvieną dieną vaikai Ukrainoje dėl Rusijos atakų prieš civilius patiria sunkių sužalojimų, nudegimų ir netenka galimybės gyventi visavertį gyvenimą. Todėl pirmoji „Teisin-

kai už Ukrainą“ iniciatyvos veikla – paramos telkimas Ukrainos vaikų poreikiams, nukentėjusiems nuo karinių veiksnių ir patyrusiems nudegimus per Rusijos atakas prieš civilius – gyvenamųjų namų bombardavimą. Šiuo metu skubios pagalbos reikia 11 metų mergaitei ir jos 4 metų broliui iš Černihivo, kurie patyrė sunkius nudegimus bei kitus sužeidimus ir kuriems reikalingas neatidėliotinas gydymas bei reabilitacija.

„Itin skaudžiai išgyvename savo draugų, bičiulių, visos Ukrainos tautos skausmą ir netektis. Universiteto bendruomenė širdingai

priėmė pirmąją karo pabėgėlių bangą, tačiau karas, deja, tęsiasi. Visgi mes neturime teisės pavargti, remdami seses ir brolius ukrainiečius. Tikiu, kad ši teisininkų iniciatyva prisidės prie Ukrainos pergalės, prie teisingumo pergalės Europoje ir pasaulyje“, – sako daugiau kaip 12 metų su Ukrainos universitetais bendradarbiaujančio Mykolo Romerio universiteto (MRU) rektorė prof. dr. Inga Žalėnienė.

Iniciatyvoje dalyvaujančios Lietuvos advokatų tarybos pirmininkas Mindaugas Kukaitis teigia: „Mes, teisininkai, ypač gerai suprantame teisės, teisingumo, nepriklausomumo, laisvės ir gyvybės kainą. Mes turime didelę širdis, kai kalbame apie Žmogaus teisių ir gyvenimo išsaugojimą. Mes galime ir turime pareigą padėti nuskriaustam, puolamam, sužeistam žmogui, ypač vaikui. Mes nesame abejingi ir esame pasirengę padėti kenčiančiam broliui ir sesei, ukrainiečiui. Mes galime ir turime palaikyti šią nuoširdžią idėją prisidėti finansiškai ir suteikti

ateitį nukentėjusiam ir sužeistam Ukrainos vaikui, Ukrainai.“

„Šiandien visi padedame Ukrainai, kiekvienas – savaip. Idėja suburti teisininkų bendruomenę bendram veikimui kilo dėl to, kad kartu visuomet galime daugiau. Būtina priminti ir kitų šalių teisininkų bendruomenėms, kad Ukrainai vis dar reikia ir toliau reikės paramos svarbiose srityse, ar jos būtų humanitarinės, teisinės, infrastruktūros, ar kitos“, – teigia iniciatyvos organizatorė MRU Teisės mokyklos dekanė Lyra Jakulevičienė.

Iniciatyvos metu surinkta parama bus tiesiogiai skirta Ukrainos vaikų medicinos ir reabilitacijos išlaidoms apmokėti. Siekiant užtikrinti paramos skaidrumą, bus atliekamas nepriklausomas auditas ir nuolat teikiama viešos ataskaitos apie lėšų surinkimą bei panaudojimą. Parama bus renkama iki lapkričio 30 d. Lapkričio 7 d. planuojamas paramos renginys.

TARPTAUTINIS PRIPAŽINIMAS

Vilniaus universiteto studentai iš tarptautinio sintetinės biologijos konkurso „iGEM“ grįžo su apdovanojimais

Lietuvos vardas nuskambėjo tarptautiniame prestižiniame sintetinės biologijos konkurse „iGEM“ (angl. *International Genetically Engineered Machine*), kuris vyko Prancūzijoje, spalio 23–26 d. Konkurso finale dešimtus metus dalyvaujanti „Vilnius-Lithuania iGEM“ komanda pateko į geriausių komandų dešimtuką ir laimėjo geriausio biogamybos projekto apdovanojimą. Studentų komanda į Lietuvą taip pat parveža aukso medalį už meistriškumą sintetinės biologijos srityje (angl. *Excellence in synthetic biology*). Komanda taip pat laimėjo geriausios programinės įrangos apdovanojimą, buvo nominuota geriausio „Wiki“ puslapio ir geriausios biologinių dalių kolekcijos apdovanojimams.

Vilniaus universiteto (VU) studentai su savo projektu „Synhesion“ pralenkė daugiau kaip 400 komandų iš daugiau kaip 60 šalių. Konkurse šiemet varžėsi ir prestižinių pasaulio universitetų, tokių kaip Masačusetso technologijų institutas, Harvardo, Stanfordo, Kembridžo ir Oksfordo universitetai, komandos. „Šiais metais mes užsibrėžėme neįtikėtinus tikslus. Kiekvienas esantis komandoje žmogus yra idėjų generatorius, svajotojas, bet kartu ir kovotojas. Mes drąsiai ir ryžtingai nugalėjome sunkumus, radome kompromisus, o svarbiausia – užmezgėme daug naujų pažinčių ir naujų ryšių. Laimė-

jome ne tik apdovanojimus, kuriais puikuosimės, bet laimėjome patirtį, draugystę ir gražiausius studentiškus prisiminimus. Esu įsitikinusi, kad kiekvienas mano komandos narys išeina su didžiausiomis ir vertingiausiomis patirtimis bei gyvenimo pamokomis. Tikiu, kad kiekvienas iš mūsų sukurs ne vieną stebuklą pasauliui bei Lietuvai“, – sako

komandos vadovė Evelina Prosevičiūtė.

Šiemet „Vilnius-Lithuania iGEM“ komanda savo tyrimų objektu pasirinko *E. coli* bakterijas. Projektu „Synhesion“ jaunieji tyrėjai siekė sukurti netaršius, bakterinius klijus, pagamintus iš polisacharidų. Natūraliai vandenyje randamos bakterijos *Caulobacter crescentus* ir *Hirschia baltica* gamina stiprias lipnias medžiagas, vadinamas *holdfast*, kurios leidžia joms tvirtai prisikabinti prie įvairių paviršių vandenyje. Tyrimai parodė, kad taip susidarantys natūralūs klijai yra tris kartus stipresni už perkamus parduotuvėje.

Komandos vadovė, paklausta, kuo negeri jau naudojami klijai, kad reikia naujų, atsako, kad daugelis jų yra arba nuodingi, arba jų degradavimo produktai vėliau tampa nuodingi, nors iš pradžių jie ir nėra tokie. „Viena, kad visi šie teršalai patenka į mūsų dirvožemius, o tai veikia gyvūnus, ekosistemas. Tai kenkia ir mums, žmonėms. Jeigu dabar apsidairytume aplink, pamatytume, kiek daiktų, kurių sudėtyje – klijai. O tai kelia ir kvėpavimo sutrikimus. Be to, alergijas sukelia įvairūs

pleistrai, netgi naudojami medicinoje“, – problemas vardija E. Michnevičiūtė.

Paprastai kalbant, naujieji bakteriniai klijai, kaip alternatyva taršioms klijams, buvo pagaminti tiesiog iš cukraus: „Mes pasirinkome bakterijas, gaminančias cukrus. Į sistemas perkėlėme pramonėje naudojamą *E. coli* bakteriją, privertėme ją gaminti, ko ji natūraliai negamina, ir taip sukūrėme naują produktą – klijus.“

Šis konkursas ypatingas tuo, kad studentai ne tik dirba laboratorijoje prie mokslinio projekto, bet ir užsiima visuomenės švietimu, kurio tikslas – atkreipti dėmesį į lokalias ir globalias problemas. Šių metų komanda pristatė renginių ciklą „SynFolk“, skirtą visuomenei. Šio ciklo metu organizavo renginius, kuriuose kvietė žmones susipažinti su mokslo stebuklais, sujungdami senovės mitologiją ir šiuolaikines žinias. Šie renginiai ne tik pasakojo dalyviams, kaip su mokslu susiduriama kasdienybėje, bet ir priminė apie seniai pamirštus arba net negirdėtus baltų dievus ir jų svarbą mūsų kultūrai.

Norėdama inovatyviais būdais mokslu sudominti ir jauniausių auditoriją, komanda sukūrė vaikišką knygutę, kurioje aiškino genetikos pagrindus patiems mažiausiems. Taip pat sukūrė mobilųjį žaidimą, kurį žaidžiant galima susipažinti su skirtingomis bakterijomis, gyvenančiomis ant skirtingų paviršių, ir jų dalimis.

„iGEM“ yra didžiausias sintetinės biologijos konkursas, kuris suburia dalyvius iš viso pasaulio. Konkurso dalyviai (apie 400 komandų iš daugiau nei 65 šalių!), kurdami savo mokslinius projektus, skatinami spręsti realias pasaulines problemas, pasitelkiant molekulinę biologiją, inžineriją, biologiją, kompiuterių mokslą ir matematiką. 10 metų „Vilnius-Lithuania iGEM“ komanda kasmet konkurse pelnydavo aukso medalius, net du kartus (2017 ir 2020) laimėjo Didįjį konkurso prizą – buvo pripažinta geriausia pasaulyje, o praėjusiais metais užėmė antrąją vietą.

PARTIJŲ VIENYBĖ PRIEŠ VALSTYBINĘ KALBĄ

Dr. Vytautas Sinica

Visame Vakarų pasaulyje yra savaimė suprantama, kad mokyklose mokoma tik valstybine kalba. Kitataučiai gali savąją kalbą išsaugoti papildomai savaitgalinėse mokyklose. Bet tas visai nėra įprasta Rytuose, rusiškame pasaulyje. Ten visur kitakalbės mokyklos egzistuoja kaip ir sovietmečiu. *Šaltinis: Pozicija.org*

Darbo grupė baigė kandidatų į ESBT teisėjus atranką – MRU profesorė kandidatų sąrašė

Mykolo Romerio universiteto (MRU) Teisės mokyklos prof. dr. Danutė Jočienė įrašė į kandidatų į dvi Europos Sąjungos Bendrojo Teismo (ESBT) teisėjo pozicijas visai (šešerių metų) kadencijai sąrašą. Ministro Pirmininko potvarkiu sudaryta darbo grupė įvykdė kandidatų į ESBT teisėjus, kuriuos į pareigas siūlo Lietuvos Respublika, atranką.

Po pokalbių su pretendентаis darbo grupė sudarė 2 kandidatų sąrašus. Į juos įrašyti pretendentai, kurie atrankoje buvo pripažinti atitinkančiais ESBT teisėjams keliamus reikalavimus ir surinko ne mažiau kaip 8 vertinimo balus iš 10. Į kandidatų į vieną ESBT teisėjo poziciją kadencijos laikotarpiui iki 2025 m. rugpjūčio 31 d. sąrašą įrašyti (pagal pavardes abėcėlės tvarka): Danutė Jočienė ir Mantas Stanevičius. Į kandidatų

Prof. dr. Danutė Jočienė.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nuotr.

į dvi ESBT teisėjo pozicijas visai (šešerių metų) kadencijai, kuri prasidės 2025 m. rugsėjo 1 d., sąrašą įrašyti (pagal pavardes

abėcėlės tvarka): Danutė Jočienė, Saulius Lukas Kalėda ir Mantas Stanevičius.

Sąrašai pateikti Ministrui Pirmininkui, kad ji, įvertinusi kandidatūras, Vyriausybei galėtų pateikti motyvuotą siūlymą dėl:

1) vieno kandidato į vieną ESBT teisėjo poziciją kadencijos laikotarpiui iki 2025 m. rugpjūčio 31 d.;

2) dviejų kandidatų į dvi ESBT teisėjo pozicijas visai (šešerių metų) kadencijai, kuri prasidės 2025 m. rugsėjo 1 d.

Vyriausybė, Respublikos Prezidentui pritarus, siūlydama kandidatus į ESBT teisėjus, konsultuojasi su Seimu. Remiantis Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 254 straipsniu, ESBT teisėjai skiriami valstybių narių vyriausybės bendru sutarimu šešerių metų kadencijai, pasikonsultavus su SESV 255 straipsnyje numatytu komitetu.

Atranką vykdžiusią darbo grupę sudarė Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo teisėjas ir darbo grupės pirmininkas Vytautas Mizaras, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininkė Danguolė Bublienė, advokatas, Advokatų tarybos narys Raimundas Jurka, Lietuvos apeliacinio teismo pirmininkas, Teisėjų tarybos narys Nerijus Meilutis, Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierė Jolita Miliuvienė, Vilniaus universiteto Teisės fakulteto prodekanė, Lietuvos teisininkų draugijos narė Vigita Vėbraitė, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo pirmininkė Skirgailė Žalimienė.

Siekiant atrankos viešumo ir skaidrumo, informacija apie atranką, jos eigą ir pretendentes į ESBT teisėjo poziciją skelbiama viešai. Parengta pagal MRU pranešimą

NAUJI TYRIMAI

Perdegimas darbe.

Lietuvos darbuotojų perdegimo rizika – viena didžiausių pasaulyje

Prof. Jurgitos Lazauskaitės-Zabielskės tyrimas

Vilniaus universiteto psichologai su kolegomis iš užsienio atliko profesinio perdegimo tyrimą, kurio rezultatai, viena vertus, nuramino – Lietuvoje nėra perdegimo darbe epidemijos. Bet, palyginti su kitomis pasaulio šalimis, Lietuva patenka į aukščiausio perdegimo lygio šalių trejetuką kartu su Japonija ir Nyderlandais. Vilniaus universiteto (VU) Filosofijos fakulteto Organizacinės psichologijos tyrimų centro ir perdegimo tyrimo Lietuvoje vadovė prof. Jurgita Lazauskaitė-Zabielskė pasakoja, koks yra profesinio perdegimo lygis Lietuvoje, kas mūsų šalyje patiria didžiausią riziką perdegti, kuo skiriasi perdegimas nuo įprastinio nuovargio ir kaip jo išvengti.

Svarbiausias požymis – ištuštėjęs energijos rezervas

Profesinis perdegimas apibrėžiamas kaip būseną, kuri kyla ilgą laiką patiriant stresą darbe. Ilgas laikas suprantamas kaip ilgesnis nei 6 mėnesių laikotarpis. Nors perdegimas įtrauktas į tarptautinę ligų klasifikaciją, Lietuvoje (kaip ir daugumoje Europos šalių) tai nėra liga, kurią galima diagnozuoti pagal tam tikrus jai būdingus požymius. Todėl perdegimą darbe identifikuoti yra sunku. Tačiau tai padaryti gali padėti kitų šalių, kuriose profesinis perdegimas priskiriamas profesinėms ligoms, patirtis.

„Pirmas ir svarbiausias perdegimo požymis yra fizinis ir protinis išsekimas, kuris kyla po minimalių pastangų atliekant tam tikrą darbą. Kitaip tariant, kai ima atrodyti, kad viskas, ką darai, reikalauja labai didelių pastangų, kai ryte vos atsikėlus trūksta jėgų naujai darbo dienai pradėti, nes nesijauti pailsėjęs ir neveikia anksčiau efektyviai veikusios poilsio ar streso įveikos strategijos. Kartais žmogus nepastebi pirmųjų simptomų ir vieną dieną nubudęs tiesiog nebegali atsikelti iš lovos“, – sako VU psichologė.

Pasak jos, vėliau pasireiškia kiti perde-

gimo simptomai – kognityviniai sunkumai. Darosi sunku susikaupti, išlaikyti dėmesį ilgesnį laiką, pasipila klaidos, pradeda erzinti net įprastos kasdienės situacijos, padidėja dirglumas. Visa tai lydi ir psichosmatiniai sutrikimai – pilvo, galvos, nugaros, raumenų skausmai, kurių negali priskirti realioms fizinėms ligoms, gydytojai jokių ligų neranda. „Tokiu atveju olandų medikai jums diagnozuotų perdegimą ir skirtų nedarbingumą perdegimui gydyti. Švedų medikai pasakytų, kad šie simptomai turi tęstis vieną mėnesį. Pakanka vieno mėnesio aiškiai išreikšto, stipraus energijos trūkumo, susikaupimo problemų ir Švedijoje jums jau gali būti diagnozuotas profesinis perdegimas“, – sako profesorė.

Kartais išvardytus požymius (ypač pirminius) galima supainioti su depresija, nerimo sutrikimais ar potrauminio stresu, bet profesinis perdegimas yra darbo, jo aplinkos, ne kitų veiksnių sukelta būseną, todėl, jei jaučiame nenorą ir negalėjimą dirbti dėl darbo aplinkoje kylančių problemų, tai signalizuoja būtent apie profesinį perdegimą.

Perdegti darbe labiausiai rizikuoja nekvalifikuoti darbuotojai

Prof. J. Lazauskaitės-Zabielskės teigimu, nuo perdegimo darbe mus geriausiai gali apsaugoti tinkamas darbo organizavimas ir mus darbe supanti palaikanti aplinka. Net jeigu darbe yra labai daug reikalavimų, darbas yra sunkus, jame kyla konfliktų, jis mūsų neišsekina, jei mes turime pakankamai išteklių ir galimybių darbe. „Pavyzdžiui, galimybę savarankiškai planuoti savo darbus, kolegų palaikymą ir pagalbą, vadovo grįžtamąjį ryšį, pasitikėjimą, darbo lankstumą, galimybę augti profesiskai. Darbo aplinkoje mes turime turėti pusiausvyrą. Jeigu mes darbo krūvį galime atsverti savo autonomija, tai darbas nesekina, o motyvuos įveikti iššūkius“, –

įsitikinusi prof. J. Lazauskaitė-Zabielskė.

Neseniai psichologė su kolegomis apklausė daugiau kaip 1000 Lietuvos darbuotojų ir palygino skirtingų profesinių grupių darbo sąlygas. Tyrėja ramina, kad perdegimo epidemijos Lietuvoje nėra – didelė ir vidutinė perdegimo riziką patiria apie 35 proc. darbuotojų. „Bet mūsų šalis vis tiek priklauso aukščiausio perdegimo lygio šalių trejetukui kartu su Japonija ir Nyderlandais“, – sako ji.

Šio perdegimo darbe tyrimo metu paaiškėjo, kad egzistuoja labai universalūs perdegimą skatinantys veiksniai, kurie nepriklauso nei nuo darbo pobūdžio, nei nuo pareigų, pavyzdžiui, tarpasmeniniai konfliktai su kolegomis ar vadovu arba darbo funkcijų neaiškumas. „Be to, tyrimas atskleidė netikėtą faktą, kad didžiausią riziką perdegti darbe Lietuvoje patiria būtent nekvalifikuoti darbininkai, o tai lemiantys specifiniai veiksniai yra psichologinis smurtas darbe ir grėsmė prarasti darbą. Tuo tarpu aukšto lygio specialistai ir vadovų perdegimą lemiantis specifinis veiksnys, be universalaus veiksnio – tarpasmeninių konfliktų, yra darbo intensyvėjimas, kai vis daugiau reikia išmokyti, suspėti, padaryti. Perdegimui nerūpi mūsų lytis, išsilavinimas – rizikuojame vienodai, bet jauni darbuotojai rizikuoja daugiau“, – apie reprezentatyvaus tyrimo rezultatus pasakoja mokslininkė.

Jauni darbuotojai, kurie turi įsitvirtinti darbo rinkoje, nėra pakankamai gerai išmokyti streso įveikos strategijų, nemoka prašyti pagalbos ir gali dažniau perdegti. Su amžiumi rizika mažėja, nes geriau prisitaikoma prie darbo aplinkos, išmokstama ją atsisirinti tinkamą ir išlaikyti pusiausvyrą tarp darbo ir asmeninio gyvenimo.

Kaip išvengti perdegimo?

Pirminį perdegimo lygį patiriančiam žmogui psichologė pirmiausia pataria susidėlioti dienos tvarkę, kad joje liktų laiko poil-

siui, fiziniam aktyvumui, tinkamai mitybai. O jei energijos ir meilės darbu vis tiek neatsiranda, tai nereikia laukti šešių mėnesių, į specialistą būtina kreiptis anksčiau. „Jei tai yra pirminis perdegimo lygis, kai mes fiziškai ir protškai esame išsekę, galime kreiptis į psichologą ar psichoterapeutą ir gydymą derinti su darbu. Bet gali būti, kad perdegimą mes pastebėsime, kai būsime nuėję toliau – jusime tai skrandžio, tai galvos, tai kitos kūno vietos skausmą, tuomet jau teks kreiptis į šeimos gydytoją, kad jis paneigtų arba patvirtintų kitą diagnozę“, – pasakoja prof. J. Lazauskaitė-Zabielskė.

Mokslininkės teigimu, sveikimo procesas nebūna trumpas ir lengvas, bet leidžia atsitraukti nuo darbo ir geriau permąstyti mūsų santykį su darbu ateityje, nes, vieną kartą patekus į profesinio perdegimo pynkę, į jas galima pakliūti ir vėl, jei nerasime papildomų išteklių, kurie gali mums efektyviai padėti kompensuoti darbe prarastą energiją.

„Kas nenori patirti perdegimo būsenos, gali pabandyti ieškoti išteklių galimybių ir pačiame darbe. Turėtume savęs paklausti, kokie yra reikalavimai mano darbe ir ar aš turiu pakankamai išteklių jiems atsverti. Jeigu išteklių neturime, jų reikėtų ieškoti pirmiausia darbo aplinkoje. Jei kažko nemoku, galbūt yra kolegų, kurie gali man padėti išmokyti. Jeigu jaučiuosi vienišas, nėra su kuo pakalbėti darbe, galiu pakalbinti kolegas. Jei darbas tapo monotoniškas, galiu imtis naujų veiklų. Jeigu dirbu vienas ir man trūksta bendravimo bei grįžtamojo ryšio, apie tai, kaip man sekasi, galbūt galiu pakalbinti kolegas ar net vadovą. Aktyviai ieškodami, kas gali mums padėti darbą atlikti lengviau ir efektyviau, mes užkertame kelią perdegimui ir einame motyvacijos, geros sveikatos ir darbo rezultatų keliu“, – pataria psichologė. Parengta pagal Vilniaus universiteto pranešimą

Lietuvių sukurta technologija žada proveržį automobilių, gynybos ir aviacijos pramonėje

Simonas Bendžius

Ar esate girdėję apie tribologiją? Tai – mokslas apie trintį, dilimą, tepimą ir su tuo susijusius išbandymus. Šiuos dalykus vienas pirmųjų išsamiai tyrinėjo Leonardas da Vinčis, o šiaandien žmonijos sukauptos tribologijos žinios plačiai naudojamos tokiose srityse, kaip automobilių pramonė, medicina (pvz., sąnarių protezai) ar inžinerija, kai norima pagerinti prietaisų ilgaamžiškumą ir veiksmingumą.

Iškiliausiu Lietuvos tribologu laikomas šviesios atminties dr. Svajus Asadauskas (1967–2023), kurio darbus šiaandien tęsia Fizinių ir technologijos mokslų centro (FTMC) Cheminės inžinerijos ir technologijų skyriaus mokslininkas dr. Tadas Matijošius. Jis su komanda tribologiją pakėlė į naują lygį, nes išstobulino ir patentavo technologiją, kuri įgalina automobilių, karinių mašinų, lėktuvų ir kitų mechanizmų detales tarnauti ilgiau net iki dvidešimties kartų. Tai – pirmas tokio efektyvumo pasiekimas pasaulyje.

Plonytis sluoksnis, darantis didelį pokytį

Technologija, apie kurią kalbame, yra Europoje patentuota tepalinė danga „AlumaShield“, skirta padidinti aliuminio detalių atsparumą dilimui. Išradėjų sąrašas – minėtieji dr. Svajus Asadauskas (kuris šią dangą kurti pradėjo maždaug prieš 10 metų) ir dr. Tadas Matijošius, FTMC Elektrocheminės medžiagotyros skyriaus mokslininkas dr. Gedvidas Bikulčius bei kolegės iš Cheminės inžinerijos ir technologijų skyriaus – dr. Sigita Jankauskas ir habil. dr. Rimantas Ramanauskas. Technologijos esmė tokia: aliuminio detalė iš pradžių anoduojama, t. y. panardinama į vonelę su reikiamomis medžiagomis, ir, skystį veikiant elektra, aliuminio paviršius tampa poringas. Tuomet šias susidariusias mikroskopines ertmes (poras) T. Matijošius užpildo, aliuminį impregnuodamas „AlumaShield“ tepaline danga

Chemikas dr. Tadas Matijošius

su specialiais išstobulintais užpildais, kurie itin padidina atsparumą trinčiai ir dilimui. Štai taip ir turime daug ilgiau tarnaujančias naujos kartos aliuminio detales!

„Laboratorijoje labai svarbu atrasti užpildus, kurie veiktų. Tai dažnai priklauso ir nuo paties aliuminio lydinio, kadangi jo būna skirtingų sudėčių ir rūšių. Užpildų sudėtis negalime atskleisti, tačiau kalbame apie anglies pagrindu sukurtus cheminius junginius, išmaniąją organiką. Mūsų technologija yra gerai pritaikoma pramoninėms reikmėms, ypač itin didelę trintį patiriančioms mechaninių sistemų dalims, tokioms kaip stūmokliai, guoliai, bėgiai ir t. t.“ – sako chemikas T. Matijošius.

Nuo tarp miestinių iki kosminių kelionių

FTMC mokslininkų danga – jau ne kartą sėkmingai išbandyta. Turbūt ryškiausias to pavyzdys – lenktyninio automobilio variklio detalės, kai buvo aštuonis kartus prailgintas jų gyvavimo laikas. Apie tai pasakoja FTMC inovacijų vadybininkas dr. Karolis Stašys: „Kai kurių lenktyninių automobilių varikliai yra labai maži, todėl patiria didžiuosius apkrovus, ir įprastai po vienerių lenktynių sugesdavo jų aliuminiai stūmokliai. Tačiau, kai juos impregnavome mūsų danga, variklis atlaikė net aštuonias lenktynes. Galiausiai subyrėjo ne stūmokliai, o kitos variklio dalys, kurios nebuvo padengtos.“

FTMC inovacijų vadybininkas dr. Karolis Stašys

Inovacija gali būti aktualu ir kalnų mylėtojams: eksperimentai parodė, kad įvairaus tipo alpinizmo žiedai, padengti „AlumaShield“, daug geriau atlaiko apkrovas ir trinties sąlygas.

„Alpinizmo žiedai dažniausiai būna pagaminti iš titano. Tai patvari, bet ir labai brangi medžiaga, ją sunku apdoroti. Titanas dažnai perkamas iš Rusijos. Kita problema: laikui bėgant, dėl trinties ir didelių apkrovų žiedas gali nutrūkti. O visi suprantame, kad, kopiant į kalnus, tai gali labai brangiai kainuoti. Tad dėl mūsų technologijos vietoje titano galima naudoti sustiprintą aliuminį, kuris už titaną yra lengvesnis, pigesnis, lengviau pagaminamas ir niekuo ne prastesnis“, – teigia vienas iš patento autorių T. Matijošius.

Alpinizmas patinka ne visiems, užtat automobilius turime daugelis mūsų. Tad viena pagrindinių sričių, į kurią taikosi FTMC komanda, yra automobilių pramonė. Dar konkrečiau – pakabos detalės. „Visi keikiamės, važiuodami per duobėtus kelius, nes jie baisiai gadina pakabą. Detalės dyla, genda, lūžta – ir jas, žinoma, reikia keisti. Bet jeigu turėtume detales, pagerintas mūsų danga, automobilio pakaba tarnautų kelis kartus ilgiau. Pagalvokime vien apie ekologinį laimėjimą. Siekiame gyventi švaresniame pasaulyje, o vartotojiška kultūra jį teršia. Tad čia yra vienas iš sprendimų – turėti ilgiau tarnaujančius prietaisus ir detales. Šiuo klau-

simu mes jau bendradarbiaujame su viena automobilių įmone ir laukiame daugiau tokių kontaktų. Be to, mūsų technologija svarbi bet kuriai inžinerinei pramonei: nuo greito gedimo apsaugodami mažas aliuminio detales, galime išgelbėti prietaisus“, – pasakoja K. Stašys.

Pasak pašnekovo, tai aktualu ir gynybos pramonei, kur ilgai tarnaujančių karinių mašinų detalių ilgaamžiškumas yra gyvybiškai svarbus – juk mūsų lauke tų detalių taip lengvai nepasikeičia. Karolis mini ir avialinijų bei kosmoso sritį: „Aliuminis yra aeronautikos technologijų pagrindas, o Tado Matijošiaus išstobulinta danga atspari karščiui iki 160 laipsnių – ir tai ne riba. Tai gali sumažinti aviacijos įmonių patiriamas sąnaudas: detalės tarnautų ilgiau, skrydžiai lėktuvais taptų pigesni ir saugesni, o lėktuvai – ilgaamžiškesni. Panašiai ir su skrydžiais už Žemės ribų. Kosmose pakeisti erdvėlaivio detalių praktiškai neįmanoma, tad čia būtina pati aukščiausia kokybė.“

Tikslas – iš laboratorijos persikelti į gamyklas

Pasak FTMC tribologo T. Matijošiaus, iki 20 kartų dilimą ir trintį sumažinanti lietuvių sukurta danga „AlumaShield“ yra pirmoji tokia veiksminga pasaulyje. „Panašių patentų su anoduotu aliuminiu rinkoje yra pateikta ir daugiau, tačiau tie išradimai remiasi kietomis, pavyzdžiui, teflono, dangomis. Jos neekologiškos, neefektyvios itin karštoje temperatūroje, esant aukštoms apkrovoms, tad automobilių pramonėje tai veikia gana prastai. Tuo metu mūsų sukurti specialūs anoduoto aliuminio užpildai gerokai padidina aliuminio efektyvumą. Tai – išskirtinis dalykas pasaulyje. Dirbdamas mokslininku ir su kolegomis tobulindamas tokias technologijas, didžiausią prasmę matyčiau, jeigu tai išaugtų į konkretų pritaikymą. Labai to tikimės ir siekiame“, – teigia T. Matijošius. Autorius yra Fizinių ir technologijos mokslų centro Viešųjų ryšių ir komunikacijos specialistas ■

„Portathon 2024“ sprendimai – alternatyviai energijai įdarbinti uostuose ir jūriniame sektoriuje

Šiemet tarptautiniame uosto technologijų hakatone „Portathon“ sukurta net 18 novatoriškų idėjų uostams ir jūriniams verslams. Technologijų entuziastai, profesionalai iš Lietuvos, Norvegijos, Vokietijos, Lenkijos, Rumunijos, Graikijos, Švedijos, Ukrainos bei kitų šalių sprendė ambicingus iššūkius ir kūrė visam Baltijos jūros šalių regionui skirtus pažangius sprendimus bei jūrines technologijas. Pristatome į nugalėtojų TOP 4-uką patekusių komandų – „KU Engineers“ ir „The Western Creators“ iš Klaipėdos, „Fjord Dwellers“ iš Norvegijos, „Problem Solving Masters“ iš Kauno – laimėjusius sprendimus, kuriuos stipriausiais pripažino tarptautinė vertinimo komisija. Lyderių ketvertukas pasidalijo hakatono partnerių įsteigtą 4000 eurų piniginių prizinių fondą.

Žaliosios energijos ir automatizacijos banga

Šiemet dalyviai galėjo rinktis iš 8 užduočių, kurias pateikė Klaipėdos uosto direkcija,

Lietuvos jūrinis klasteris, Vakarų laivų gamyklos įmonių grupė, „Ignitis renewables“, Hamburgo technologijų universiteto Jūrinės logistikos institutas, Oslo uostas ir Klaipėdos miesto savivaldybė. Įkvėpiančios temos atspindėjo globalias uostų, logistikos, energetikos tendencijas: nuo automatizuotų platformų, skaitmeninių įrankių uostams ir jūriniam verslui iki žaliosios energijos – vandenilio, biokuro, elektros – panaudojimo alternatyvų, saugojimo ir paskirstymo uostuose bei laivyboje. Inicijatyva šiemet siekė atsakyti į tarptautinio projekto „Blue Supply Chains“ iššūkius, susijusius su tarpsektorinio bendradarbiavimo skatinimu, tvarių tiekimo grandinių kūrimu ir plėtra Baltijos jūroje bei pakrančių uostuose.

Sprendimai vandenilio gamyboje susidarantys šilumai panaudoti

Prie „Portathon“ partnerių prisijungusi Klaipėdos uosto direkcija šiemet pateikė net du uždavinius, skatinančius inovacijas, ku-

rios ne tik tobulintų Klaipėdos uosto veiklą, bet ir prisidėtų prie tvaraus jūrų transporto vystymosi. Didžiausio technologijų entuziastų susidomėjimo sulaukė kvietimas pasiūlyti alternatyvius žaliojo vandenilio gamybos proceso atliekinės šilumos panaudojimo būdus Klaipėdos uoste. Jau nuo 2026 metų Klaipėdos uosto teritorijoje numatyta vandenilio gamyba panaudojant atsinaujinančią energiją. Šios temos ėmėsi komandos kūrė idėjas, kaip būtų galima efektyviai panaudoti šio aplinkai draugiško kuro gamyboje susidarantį šiluminį produktą ir kartu atverti naujas verslo galimybes.

Net dviem komandoms, kurios pateikė technologinius sprendimus Uosto direkcijai, pasiūlytos inovatyvios idėjos atnešė pergalę. Klaipėdos universiteto (KU) Jūros technologijų ir gamtos mokslų fakulteto studentų komanda „KU Engineers“ pristatė sprendimą, kuris vandenilio gamybos metu susidarantį perteklinę 57°C šilumą leistų panaudoti keliems tikslams. Pirmiausia, edukaciniam centrui greta gamybos bazės šildyti. Jaunieji

inžinieriai taip pat pasiūlė tiekti šiltą orą netoliese esančių birių krovinių terminalo sandėlių ventilacijai ir drėgmės kontrolei užtikrinti. Toks panaudojimas taptų alternatyva elektros energijai ar kitam kurui, paprastai naudojamam drėgmei jautrios produkcijos laikymo sąlygoms kontroliuoti.

KU studentai įžvelgė, kad vandenilio gamybos metu susidaranti atliekinė šiluma – tai praktiškai nemokama energija, kurią galima panaudoti kaip konkurencingą alternatyvą kitiems energijos šaltiniams, ir kartu sukurti galimybes naujai komercinei kryptčiai bei mažinti anglies dvideginio pėdsaką. Komanda ne tik pasiūlė kompleksinį technologinį sprendimą, bet ir įvertino, kad jo įgyvendinimo sąnaudos atsipirktų per 2–3 metus.

Šalutinis vandenilio gamybos produktas – hidroponiniam ūkiui

Laimėtojai tapusi komanda

„Portathon 2024“ sprendimai – alternatyviai energijai įdarbinti uostuose ir jūriniame sektoriuje

■ Atkelta iš 7 p.

„Problem Solving Masters“, Kauno technologijos universiteto (KTU) Elektros ir elektronikos fakulteto studentai, pergalę iškovoję pasirinkę tą patį iššūkį kaip ir KU atstovai. Kauniečių pristatyta novatoriška ir tvari idėja – uosto teritorijoje įkurdinti hidroponinio auginimo sistemas, kuriose būtų įveikinta šiluma, šalutinis vandenilio gamybos uoste metu susidarantis produktas. Jų vertinimu, išorinio šilumos šaltinio panaudojimas hidroponikos ūkiais paverstuose kroviniuose konteineriuose būtų ekonomiškai naudingas, o išlaikymo sąnaudos būtų iki 30 proc. mažesnės. Nedidelį plotą užimantys konteineriai idealiai tinka miesto teritorijoje: naudoja minimalius vandens, elektros, trąšų išteklius, leidžia maksimaliai padidinti produkciją, ypač – greitai derlius auginančių lapinių žalumynų, prieskoninių žolelių bei kitų žalumynų.

Sprendimo autoriai nustatė, kad viename hidroponiniame ūkyje per savaitę galima išauginti iki 56 kilogramų šviežių žalumynų. KTU studentų komanda taip pat pateikė vertinimą, kad investicijoms į tokį ūkį, naudojantį vandenilio gamybos metu susidarantį šilumą, atsipirkti reikėtų apie 2–3 metų.

Žaliosios energijos įkrovimo stotelių tinklas jūroje

Komanda „The Western Creators“, atstovavusi Vakarų laivų gamyklos įmonių grupę, sprendė žaliosios energetikos bendrovės „Ignitis renewables“ užduotį, kaip pritaikyti jūrinės vėjo jėgaines tiekti elektros ar kitą alternatyvią energiją tolimais atstumais plaukiojantiems laivams. Iššūkį pristačiusios kompanijos atstovai pažymėjo, kad šis sprendimas prisidėtų prie siekio perpus sumažinti laivų transporto anglies dvideginio emisiją laivyboje iki 2050-ųjų. Klaipėdiečių komandos pristatytas sprendimas įgalintų laivus pasikrauti jūrinių vėjo parkų generuojama energija specialiose jūrinėse stotelėse. Komanda pasiūlė, kaip būtų galima atlikti tokią užduotį net esant nepalankioms oro sąlygoms, kai dėl stipraus bangavimo būtų neįmanoma prijungti kabelį. Tokiu atveju platforma turėtų galimybę elektros energiją perduoti per plūduriuojantį įrenginį, kurį vandenyje „sučiuptų“ laive sumontuotas kranas su gaudyklės mechanizmu.

„The Western Creators“ pasiūlyto sprendimo dėka jūrinė vėjo energija taptų lengvai pasiekama laivams, atvertų galimybes

mažinti sąnaudas ir taršą. Laivus elektra įkraunant jūroje, sumažėtų baterijų poreikis – vietoje jų atsirastų galimybė gabenti daugiau krovinių, todėl logistiniai procesai taptų efektyvesni. Komanda planuoja ateityje dar labiau tobulinti galimybių technologiją, ją panaudoti laivų aprūpinimui vandeniliu arba kitu pažangiu kuru bei išplėtoti tokių stotelių tinklą šalia jūrinių vėjo parkų visoje Baltijos jūroje ar kitose pasaulio vietose.

Modernios mažų laivų keleivių registracijos sistemos paieškos Oslo uostui

Tarp hakatono nugalėtojų – jungtinė norvegų komanda „Fjord Dwellers“ iš Oslo metropoliteno ir Pietryčių Norvegijos universitetų. Klaipėdoje vykusiame hakatone komanda pasirinko spręsti Oslo uosto pateiktą užduotį, kaip modernizuoti ir supaprastinti užsakomųjų reisų ir pažintinių ekskursijų keleivių registraciją, duomenų rinkimą ir tai integruoti į uosto valdymo sistemas. Novatoriško skaitmeninio sprendimo ieškantys Oslo uosto atstovai pažymėjo, kad uostuose veikia daug vietinės keliones siūlančių mažų laivų. Keleivių registracija paprastai atliekama rankomis, informacija uostams ir keleiviams siunčiama el. laiškais. 5 milijonų keleivių keltais ir privačiais reisais per metus sulaukiančiam Oslo uostui komanda pasiūlė dviejų pakopų sprendimą, eliminuojantį rankinį darbą, komplikotą duomenų rinkimą bei perdavimą ir sutrumpinantį įlaipinimo laiką. Automatizuotas keleivių skaičiavimas registracijos metu būtų užtikrintas, skenuojant bilieto QR kodą. Didelių srautų sulaukiančiuose reisuose skaičiavimą supaprastintų jutiklių sistema su prie trapo pritvirtintais infraraudonųjų spindulių ar šilumos davikliais. Sistemoje užfiksuoti duomenys apie keleivius automatiškai keliautų uosto tarnyboms, statistinių duomenų panaudojimas taptų paprastesnis ir lengviau prieinamas.

Norvegų komanda atkreipė dėmesį, kad Oslo transporto sektorius jau naudoja jutiklius autobusuose ir traukiniuose, tad pritaikyti jau sukurta sistema jūriniam transportui Osle nebūtų sudėtinga. Jie akcentavo, kad šis modernus, automatizuotas sprendimas galėtų būti įdiegtas ne tik Oslo, bet ir kituose Norvegijos, Danijos, Švedijos, taip pat Lietuvos uostuose. „Fjord Dwellers“ finalinio pristatymo metu pademonstravo savo su-

■ Nukelta į 9 p.

„KU Engineers“ – Klaipėdos universiteto Jūros technologijų ir gamtos mokslų fakulteto studentų komanda

„Problem Solving Masters“ – KTU Elektros ir elektronikos fakulteto studentų komanda pasveikinta ir fakulteto taryboje

„The Western Creators“ – VLG įmonių grupei atstovavusi komanda

„Fjord Dwellers“ – jungtinė kelių Norvegijos universitetų komanda

„Portathon“ 2024 m. sprendimus Klaipėdos mokslo ir technologijų parke bei virtualiai kūrė beveik 100 dalyvių

Lietuvos sociologų draugijos narių susirinkimas

2024 m. lapkričio 15 d., 17.30 val. šaukiamas visuotinis Lietuvos sociologų draugijos (LSD) narių susirinkimas. Susirinkimas vyks Vilniaus universiteto Centrinuose rūmuose Aula Parva (Universiteto g. 3, Vilnius).

Susirinkimo dienotvarkė:

1. Metinė LSD veiklos ataskaita.
2. LSD įstatų keitimo klausimas.
3. Narystės mokesčio klausimas.
4. Revizoriaus skyrimo klausimas.
5. Kiti einamieji reikalai.

Jei dar nespėjote atnaujinti savo narystės draugijoje, kviečiame tai padaryti. Primename,

kad narystės draugijoje mokestis yra 15 eurų. Mokestis apima metinę (kalendorinių metų) narystę draugijoje ir dalyvavimą konferencijoje, t. y. sumokėjus nario mokestį, dalyvavimas konferencijoje yra nemokamas. Mokslininkams emeritams narystė draugijoje yra nemokama. **Mokestis priimamas banko pavedimu:**

Lietuvos sociologų draugija

AB SEB bankas

LT50 7044 0600 0382 0804

Mokėjimo paskirtis: vardas, pavardė, LSD2024

Šiais metais konferencija vyks lapkričio 15–16 d. Vilniaus universiteto Centrinuose rūmuose. Daugiau informacijos konferencijos svetainėje: <https://www.lsdkonferencija.fsf.vu.lt/>

LIETUVA–LATVIJA

Įteikti Baltų ir Baltijos Asamblėjos apdovanojimai

Doc. Regina Kvašytė

Tą pačią dieną, spalio 17-ąją, įvyko du reikšmingi Baltijos šalis susieję renginiai: Rygoje įteiktas Baltų apdovanojimas, Vilniuje – Baltijos Asamblėjos apdovanojimai. Rygoje, Latvijos užsienio reikalų ministerijoje ministrai Baiba Bražė (*Baiba Braže*) ir Gabrielius Landsbergis įteikė Baltų apdovanojimą, įsteigtą Latvijos ir Lietuvos užsienio reikalų ministerijų 2017 metais, minint Baltų vienybės dieną. Jis skiriamas už reikšmingą indėlį į abiejų baltų šalių mokslo ir kultūros plėtojimą.

Šiais metais apdovanojimą gavo Latvijos universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto Latvistikos ir baltistikos skyriaus Baltų kalbotyros katedros profesorius Habil. dr. Pēteris Vanagas (*Pēteris Vanags*). Komisija (abiejų šalių užsienio reikalų ministerijų atstovai bei kalbotyros, literatūros ir istorijos ekspertai), išrinkusi jį iš 5 nominantų, įvertino išskirtinius nuopelnus baltų kalbotyrai. P. Vanagas yra per 100 mokslinių publikacijų autorius, parengęs 1705 vokiečių–švedų–lenkų–latvių kalbų žodynę (*Wörter-Büchlein*, 1999), parašęs knygą „Senojo periodo (XVI–XVII a. pradžios)

latvių tekstai“ (*Vecākā perioda (16. gs.–17. gs. sākuma) latviešu teksti*, 2000). Nuo 1996 metų jis yra žurnalo „Baltu Filologija“ redaktorius, baltų kalbų profesorius Stokholmo universitete.

Septintasis Baltų apdovanojimo laureatas padėkos žodyje prisiminė savo lietuvių kalbos mokytojus ir dėstytojus Vilniaus universitete, studijų ir aspirantūros draugus bei kitus Lietuvoje plačiai žinomus žmones, taip pat kitų šalių kolegas, su kuriais turėjo progos bendradarbiauti, tiriant ir dėstant baltų kalbas. Pripažinęs, kad jį visada domino kalbos istorija, pabrėžė, kad be lietuvių kalbos neįmanomi nei latvių, nei baltų kalbų tyrimai. Įsidėmėtina P. Vanago interviu žurnalistui pasakyta mintis, kad būtų labai naudinga, jei ne tik pavieniai asmenys, kalbininkai, filologai, bet ir visuomenė apskritai mokėtų lietuvių kalbą Latvijoje ir latvių kalbą Lietuvoje, nes pažintis su giminiška artimiausių kaimynų kalba skatintų geresnį abiejų tautų tarpusavio supratimą.

Iškilmėse dalyvavo būrys kolegų, tarp jų ir keturi ankstesniais metais Baltų apdovanojimą gavę kalbininkai: Laimutė Baluodė (2018), Albertas Sarkanis (2020), Regina Kvašytė (2021) ir Edmundas Trumpa (2023).

Vilniuje, Valdovų rūmuose įteikti Baltijos Asamblėjos apdovanojimai (paskirti rugsėjo 27 d.). Įsteigti 1993 metais, siekiant skatinti literatūros, meno ir mokslo plėtojimą Baltijos šalyse, įvertinti ryškiausius laimėjimus šiose srityse ir skleisti juos kitose valstybėse. Literatūros srityje už romaną „Maro traukinys“ įvertintas Estijos rašytojas ir poetas Reinas Raudas (*Rein Raud*), meno – už Latvijos

Lietuvos užsienio reikalų ministras Gabrielius Landsbergis, Baltų apdovanojimo laureatas prof. P. Vanagas, Latvijos užsienio reikalų ministrė Baiba Bražė.

Nuotrauka iš Lietuvos ambasados Latvijoje "Facebook"

ir Lietuvos bendros gamybos filmą „Marijos tyla“ – Latvijos kino režisierius Davis Symanis (*Dāvis Šīmanis*). Beje, verta pastebėti, kad filmas, kuriame vaizduojami visam Baltijos regionui lemiamą reikšmę turėję istoriniai įvykiai, apdovanotas tarptautiniame Berlyno kino festivalyje (2024). Už išskirtinį indėlį į fundamentinius ir klininius mokslinius tyrimus bei naujoves virškinimo ir kepenų ligų gydyme apdovanotas medikas Limas Kupčinskas (Lietuva).

Įteikti taip pat Baltijos Asamblėjos medaliai, skiriami už Baltijos valstybių vienybės ir bendradarbiavimo palaikymą, išskirtinį indėlį įgyvendinant bendrus projektus, regioninių ryšių skatinimą. Šiais metais Baltijos Asamblėjos medaliais įvertinta 10 asmenų, tarp jų Latvijos atstovai Raimondas Bergmanis (*Raimonds Bergmanis*), Venta Kuocerė (*Venta Kocerē*), Ivaras Nakurts (*Ivars Nakurts*) ir Romualdas Vaitkus iš Lietuvos.

„Portathon 2024“ sprendimai – alternatyviai energijai įdarbinti uostuose ir jūriniame sektoriuje

■ Atkelta iš 8 p.

kurtą automatizuotos duomenų platformos prototipą.

„Portathon“ – platforma jūrinių inovacijų ekosistemai

Bendradarbiavimą tarp mokslo, jūrinių verslų ir uostų skatinanti ir inovacijų ekosistemą puoselėjanti „Portathon“ inicijavo Klaipėdos mokslo ir technologijų parkas kartu su Lietuvos jūriniu klasteriu ir ilgamečiais partneriais. Šiomet hakatono partnerių gretose – VLG įmonių grupė, Klaipėdos uosto direkcija, skaitmeninio energijos valdymo ir automatizacijos sprendimų lyderės „Schneider Electric“ atstovybė Lietuvoje bei EU-CONEXUS, Europos universitetų aljansas išmaniųjų pakrančių miestų tvariai plėtrai.

Klaipėdos mokslo ir technologijų parke bei virtualiai jėgas sujungė beveik 100 ha-

katono dalyvių. Komandoms talkino tarptautinė 20 mentorių komanda – jūrinės industrijos, automatizacijos, energetikos, kibernetinio saugumo, laivų statybos, logistikos, verslo modelių, rinkodaros ir kitų sričių profesionalai, atstovaujantys „Omega 365“, Vakarų laivų gamyklos įmonių grupei, Klaipėdos uostui, „Schneider Electric“, „Ignitis renewables“, Lietuvos jūriniame klasteriui, asociacijai „Ocean Industry Forum Oslofjord“, Klaipėdos universitetui, Hamburgo technologijų universitetui, Bukarešto technikos ir civilinės inžinerijos universitetui, Lietuvos aukštajai jūreivystės mokyklai, Blekingės technologijų universitetui, Ščecino jūrų universitetui, „Klaipėdos šventėms“. Plačiau apie hakatoną „Portathon“: <https://kmp.lt/portathon/portathon-2024/>. Interreg Baltijos jūros regiono programos bendrai finansuojamas projektas „Blue Supply Chains“ padeda paskatinti perėjimą prie žalio ir atsparaus Baltijos jūros regiono. ■

TAUTOS ISTORIJOS PUSLAPIAI

Lietuvos politinės partijos prieš 100 metų

Doc. Dalia Bukelevičiūtė

Politinių partijų pradžia Lietuvoje

Partijų formavimosi ištakomis galima laikyti laikotarpį, kai pradėta leisti lietuviška spauda. Pirmieji leidiniai, tokie kaip „Aušra“ ir „Varpas“, ėmė formuoti tam tikras idėjas, kurios būrė tam tikrus žmones. XIX a. pabaiga – XX a. pradžia yra laikas, kai politinės partijos kūrėsi visoje Europos teritorijoje, bet Lietuvoje politinių partijų ir

■ Nukelta į 10 p.

TAUTOS ISTORIJS PUSLAPIAI

Lietuvos politinės partijos prieš 100 metų

■ Atkelta iš 9 p.

draugijų formavimasis vis dar buvo slopinamas spaudos draudimo. 1904 m. panaikinus lietuviškos spaudos draudimą, idėjų sklaida palengvėjo. 1906 m. imperinės Rusijos caras priėmė sprendimą leisti kurtis draugijoms ir sąjungoms. Per Pirmąjį pasaulinį karą 1917 m. įvyko Rusijos lietuvių seimas Petrograde (Sankt Peterburgas) ir Lietuvių konferencija Vilniuje. Juose reiškėsi politinės idėjos, padėjusios formuoti pirmąsias politines partijas.

1917–1918 m. partijos dar tik formavosi, o 1919 m. jau vyko registravimas į Steigiamojo Seimo rinkimus. Partijoms buvo ypač svarbūs 1919-ieji, nes buvo priimtas pirmasis draugijų, kartu ir politinių partijų, teisių reglamentavimo įstatymas. 1920 m. priimtas Susirinkimų įstatymas, kuris taip pat buvo labai svarbus politinėms partijoms. Tai leido joms veikti legaliai demokratiniais pagrindais.

Lietuvos krikščionių demokratų partija (LKDP)

Pati didžiausia tuomet buvo Lietuvos krikščionių demokratų partija. Jos narių pažiūros buvo priskiriamos dešiniajai pakraipai. Kaip partija, LKDP pradėjo formuotis 1905 m., tačiau susiklostė taip, kad susiformavo dvi jos atšakos. 1917 m. įkurta Petrogrado LKDP atšaka, kurios lyderis buvo Mykolas Krupavičius. Tais pačiais metais Aleksandras Stulginskis LKDP įkūrė ir Lie-

Steigiamojo Seimo Krikščionių demokratų frakcija

Rinkiminis plakatas, raginantis balsuoti už socialdemokratų. Šiaulių „Aušros“ muziejus, autorius – Vilijus Jomantas

tuvoje. 1918 m. įvyko bendra konferencija. Rusiškosios LKDP, kuri buvo radikalesnė, idėjos laimėjo. Nariai, kuriems tai nepatiko, pasitraukė iš partijos, o susijungusi LKDP pradėjo veikti ir dalyvauti ateinančiuose Steigiamojo Seimo rinkimuose

1919 m. LKDP prisijungė Lietuvos darbo federaciją ir Lietuvos ūkininkų sąjungą. Į rinkimus LKDP ėjo vienu sąrašu, bet buvo sudaryta iš trijų dalių. Tokiu strateginiu sprendimu, kai pati LKDP, kaip partija, orientavosi daugiau į inteligentus, Darbo federacija – į darbininkus, o Ūkininkų sąjungą – į ūkininkus. Siekta apimti labai platų interesų ratą, tačiau to kitos partijos nesugebėjo padaryti. Tai buvo daugiausia narių vienijanti partija. Skaičiuojama, kad visi trys LKDP dariniai galėjo vienyti apie 28 tūkst. narių. Visos kitos partijos negalėjo pasigirti net panašiu narių gausumu.

Pagrindiniai dalykai, už kuriuos pasisakė LKDP, buvo demokratinės laisvės ir žemės ūkio reforma. Partija siekė, kad dvarininkams būtų palikta 80 hektarų žemės, o visa kita išdalinta. LKDP buvo už 8 valandų darbo dieną ir nemokamą pradinį švietimą. Šį aspektą

LKDP laikė pagrindiniu, kad nors kiek būtų pakeltos tautos galimybės. Ši partija pasisakė už griežtą krikščionišką auklėjimą. Kristaus mokymas buvo iškeltas ir sureikšmintas visais visuomenės aspektais. Dar įdomu, kad šios partijos nariai savo partinę veiklą skirstė pagal parapijas ir į politinę agitaciją įtraukė kunigus, o tuo metu Lietuvos žmonės kunigus laikė autoritetingais bendruomenių nariais.

Lietuvos valstiečių liaudininkų sąjunga (LVLS)

Kita didžioji tarpukario Lietuvos partija – LVLS – buvo kairiųjų pažiūrų. Valstiečiai liaudininkai formavosi sudėtingiau ir ilgiau nei LKDP. Pradžioje buvo „varpininkai“, o 1905 m. įkurta Lietuvos valstiečių sąjunga. Dažnai keitėsi partijos pavadinimai, ji vienijo skirtingus narius, tik 1922 m. pabaigoje sujungta kaip LVLS. Priešingai nei LKDP, LVLS priešinosi bažnyčios dominavimui valstybėje. K. Grinius ir daugelis kitų valstiečių liaudininkų buvo laisvamaniai. Jie pasisakė už civilinę santuoką ir kitas tokio tipo iniciatyvas. Be to, jie nepritarė Prezidento institucijos įvedimui, nes nesutarė su LKDP, koks turėtų būti Prezidento vaidmuo valstybėje. LVLS pirmiausia orientavosi į ūkininkus ir valstiečius. Ji taip pat pasisakė už žemės reformą, pertvarkas žemės ūkyje ir geresnes sąlygas darbininkams. Vienas pagrindinių LVLS skirtumų nuo LDKP buvo požiūris į bažnyčią, kurios atžvilgiu nevengta aštrios kritikos.

Tautininkai

Tautos pažangos partijos (TPP), dar

žinomos kaip tautininkai arba tiesiog A. Smetonos partija, ištakos yra siejamos su laikraščiu „Viltis“. Šis laikraštis buvo leidžiamas Vilniuje nuo 1907 iki 1915 m., o nuo 1914 m. leidžiamas ir žurnalas „Vairas“. Aplink šiuos leidinius Vilniuje būrėsi inteligentų ratas. Kaip ir LDKP, Peterburge 1916 m. įkurta TPP. Partija pasisakė už tautinės valstybės kūrimą. Ji gerokai sustiprėjo Pirmojo pasaulinio karo pabaigoje, nes A. Smetona tapo lyderiu Valstybės Taryboje, rengiant Vasario 16-osios aktą.

Svarbus dalykas yra tai, kad tautininkai savo judėjimo neformavo kaip partijos. Vienijosi daugiau inteligentai, kurie būrėsi aplink minėtus leidinius ir dalyvavo Valstybės Tarybos veikloje 1918–1919 m. Ši partija neturėjo stiprios struktūros, ją sudarė gana mažai žmonių. 1925 m. buvo 19 TPP skyrių, juose – tik 297 nariai. Kalbant apie žemės reformą, kuri buvo aktualiausia, TPP lyderis A. Smetona laikėsi pozicijos, kad dvarų panaikinimas ir jų žemių nacionalizavimas prasilenkia su teise, kad negalima teisėtai atimti žemės. Toks požiūris nepatiko daugeliui rinkėjų. Taip išėjo, kad A. Smetonos partija nepateko nei į Steigiamąjį, nei į Pirmąjį ar Antrąjį Seimą. Tik 1924 m. TPP ir Lietuvos žemdirbių sąjunga susijungė į Lietuvių tautininkų sąjungą, A. Smetonos vedama organizacija 1926 m. pateko į Trečiąjį seimą. Įdomu, kad Lietuvių tautininkų sąjunga nevertavo savo pavadinime žodžio „partija“, nes A. Smetona buvo prieš partijas.

Socialdemokratai

Socialdemokratai buvo pati pirmoji Lietuvoje įkurta politinė partija. Tarpukario Seimo rinkimuose dalyvavusi Lietuvos socialdemokratų partija (LSDP) susikūrė dar 1896-aisiais. Lietuvos Taryboje 1917 m. dalyvavo du žymūs socialdemokratų atstovai – Steponas Kairys ir Mykolas Biržiška. 1919 m. partija atkurta kaip organizacija ir nuo tada dalyvavo visuose tarpukario rinkimuose. LSDP atspindėjo

darbininkų interesus, tačiau atstovavo, kaip teigė jos nariai, laisvei ir demokratijai. Pasak jų, tam, kad veiktų proletariatas, būtinos ir demokratinės bei bendrinės laisvės. 1921 m. įvyko LSDP suvažiavimas, kuriame buvo kalbėta apie proletariato būtinumą, taip pat reikalauta nacionalizuoti visus dvarininkų žemes. Jos reformos buvo gana radikaliai, bet požiūris į bažnyčią – neaiškus.

Nepriklausomybės paskelbimo metais LSDP sudarė 600 nariai, o 1923 m. – jau 3000 narių. Socialdemokratai pasisakė prieš prezidento instituciją, prieš karo padėtis skelbimą ir už profsąjungų kūrimą. Jie prisidėjo, kad Trečiajame Seime būtų priimti įstatymai dėl profsąjungų kūrimo. Be to, LSDP smarkiai priešinosi A. Smetonos perversmui ir jo valdžią laikė neteisėta.

Agitacija ir karo padėtis

Bene svarbiausia rinkimų dalis yra agitacija, tačiau tarpukario Lietuvoje beveik visą laiką buvo karo padėtis, kuri neleido laisvai vykdyti rinkimų agitacijos. „Kad rinkimų laikotarpiu būtų galima laisvai „reikauti nuo bačkos“, be cenzūros ir persekiojimų, tam laikotarpiui karo padėtis būdavo atšaukiama, išskyrus tas vietas, kur vykdavo kariniai veiksmai. Po rinkimų karo padėtis vėl būdavo grąžinama. Taip karo padėtis buvo atšaukta renkant į Steigiamąjį, Pirmąjį ir Antrąjį Seimą.

Rinkimų kampanijos, kalbant šiandienais terminais, tikrai nebuvo švarios. Rinkimai nepasizymėjo diplomatija ar nuosakumu. Buvo atsišaukimų ir atviros kritikos. Visas kitas partijas LKDP vadindavo bedieviais, ypač LVLS. Dominavo antilenkiškos ir antisemitinės idėjos. Kiekviena politinė jėga turėjo savo leidinį, tad įžeidinėjimo ir žeminimo spaudoje taip pat netrūko. *Autorė yra Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto mokslininkė.*

Laisvės premiją siūloma skirti Juliui Sasnauskui

Spalio 21 d. Seimo Laisvės premijų komisija, įvertinusi gautus valstybės ir savivaldybių institucijų, visuomeninių organizacijų ir asociacijų, akademinės bendruomenės, bendruomenių ir fizinių asmenų teikimus, nusprendė siūlyti Seimui skirti 2024 metų Laisvės premiją Lietuvos neginkluoto antisovietinio pasipriešinimo dalyviui, publicistui, politikui, kunigui Juliui Sasnauskui už nuopelnus kovoje dėl Lietuvos laisvės ir nepriklausomybės.

Kunigas Julius Sasnauskas

„Julius Sasnauskas – Laisvės šauklys. Jo patriotinę, pilietinę brandą liudija viso gyvenimo veikla. Dar būdamas paauglys, 1976 metų lapkritį, už 1920 m. žuvusių Lietuvos karių pagerbimą per Vėlines Rasų kapinėse milicininkų buvo sulaikytas ir sumuštas, o už tautinius ir religinius įsitikinimus pašalintas iš Vilniaus 16-osios vidurinės mokyklos“, – kalbėjo Laisvės premijų komisijos pirmininkė Angelė Jakavonytė. J. Sasnausko įvertinimas Laisvės premija – puikus pavyz-

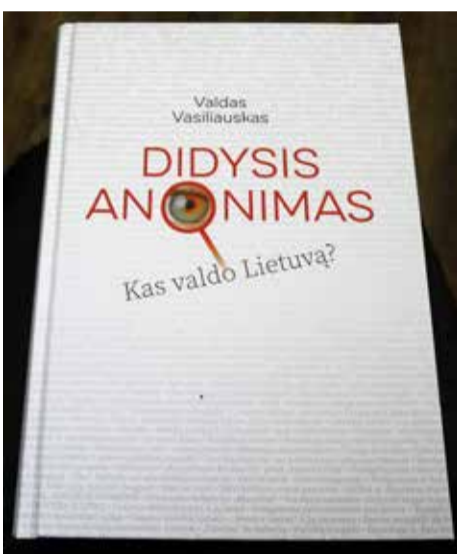
dys Lietuvos visuomenei, kad iškovotą laisvę reikia saugoti ir ginti.

Laisvės premija siekiama įvertinti asmenų ir organizacijų laimėjimus ir indėlį ginant žmogaus teises, plėtojant demokratiją, skatinant tarpvalstybinį bendradarbiavimą kovojant už Rytų ir Vidurio Europos tautų laisvą apsisprendimą ir suverenitetą. Laisvės premija įteikiama Laisvės gynėjų dieną – sausio 13-ąją. Parengta pagal Seimo pranešimą

Valdas Vasiliauskas (2024). Didysis anonimas. Kas valdo Lietuvą? Leidėjas Žara, 508 p.

Intriguojantis knygos klausimas: kas valdo Lietuvą? Atsakę į šį svarbiausią klausimą, sužinotume, kodėl tokia paviršutiniška buvo Lietuvos desovietizacija, kas sužlugdė liustraciją. Ir galiausiai viso to pasekmė – prieštaringa, komplikuota, atnešusi Tautai pernelyg didelius ekonominius (valstybinio turto „prichvatizacija“, korupcijos skandalai) ir žmogiškuosius (masinė emigracija) nuostolius postsovietinė transformacija, įtvirtinusi krašte pačią blogiausią politinio oligarchinio kapitalizmo formą.

Knygoje iš politinių aktualijų ir jų komentarų dėliojasi atkurtos nepriklausomybės trijų dešimtmečių panorama. Kritiškas

V. Vasiliausko knyga „Didysis anonimas“

požiūris netrukdo pamatyti tai, kas išlieka net modernybėje, kas sudaro Tautos gyvasties ir tapatybės nepajudinamą pamatą – mūsų istorinę atmintį, nacionalinę kultūrą ir jos iškiliausius kūrėjus, prieš kuriuos renjami išpuoliai. Knygoje nuosekliai ginama kultūros vientisumo, nedalomumo idėja.

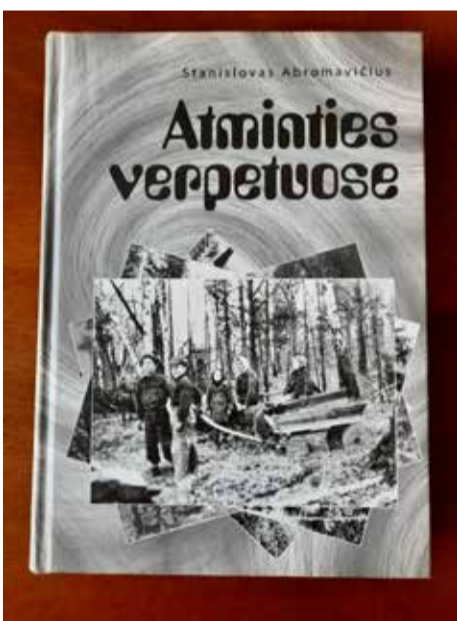
Valdas Vasiliauskas (1951), nors ir būdamas diplomuotas žurnalistas, į žurnalistiką pasuko tik atkurtos nepriklausomybės metais. Iki tol krinto teatro kritiko duoną, buvo Lietuvos teatro sąjungos narys, šios sąjungos Teatrologų sekcijos pirmininkas. Po 1990 m. įkūręs ir redagavęs savaitinius žurnalus „Veidas“, „Ekstra“ ir „TV antena“, dirbo dienraščiuose „Lietuvos aidas“, „Lietuvos rytas“. Buvo dienraščio „Lietuvos žinios“ vyriausiasis redaktorius ir „Respublikos“

redaktorius. Iš straipsnių, publikuotų šiuose leidiniuose, taip pat laikraščiuose „7 meno dienos“, „Vakaro žinios“, „Šiandien“, žurnale „Kultūros barai“, interneto portaluose alfa.lt, Alkas.lt, Delfi.lt, Pozicija.org, Tiesos.lt, sudaryta politinės publicistikos knyga „Didysis anonimas. Kas valdo Lietuvą?“ yra penktoji V. Vasiliausko knyga. „Vagos“ leidykla yra išleidusi V. Vasiliausko novelių rinkinį „Žiemos sapnas“ (1984) ir teatro kritikos knygą „Teatras be iliuzijų“ (1989), Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga – politinės publicistikos knygą „Amžinasis nomenklatūros pavasaris“ (1995), Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla – teatro kritikos straipsnių rinkinį „Teatro malonumas“ (2012). Parengta dr. Raimundas Kaminskas

Stanislovas Abromavičius (2024). Atminties verpetuose. Leidėjas Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga, 288 p.

Spalio 21 d. Kaune, Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos (LPKTS) salėje vyko rašytojo Stanislovo Abromavičiaus knygos „Atminties verpetuose“, pasakojančios apie sovietmečio Lietuvoje vykusį partizaninį karą, tremtį ir kitus panašius dalykus, sutiktuvės.

Tai jau 14-a šia tema išleista Stanislovo

Nauja Stanislovo Abromavičiaus knyga

knyga, kurioje aprašytos žinomų ir nusipelnusių Lietuvai žmonių gyvenimo istorijos. Knygos sutiktuvėse dalyvavo LPKTS valdybos pirmininkas Vladas Sungaila, Lietuvos šaulių sąjungos kūrėjo, tautos ideologo Vlado Putvinskio-Pūtvio anūkė Julija Pūtvytė-Benediktavičienė, partizanų Vaclovo ir Apolonijos Purlių sūnus Laimutis Purlys, karys, rašytojas Ernestas Kuckailis, mūsų istorijos atminimo įamžintojas Vytautas Markevičius, rašytojas Vladas Vaitkevičius, fotomenininkė Birutė Kairaitytė-Vaitkevi-

čienė ir kiti svečiai. Renginį vedė LUMA prezidentė, XXVII knygos mėgėjų draugijos pirmininkė Dalia Poškienė.

Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro (LGGRTC) darbuotojas dr. Raimundas Kaminskas renginio dalyviams perdavė sveikinimus ir gerus linkėjimus nuo LGGRTC generalinio direktoriaus dr. Arūno Bubnio ir Stanislovui Abromavičiui įteikė knygą „Lietuviai Štuthofio koncentracijos stovykloje 1942–1945 metais“.

Algimantas Bučys (2024). Lietuvos karaliai ir karalienės. Leidėjas Alio, 554 p. Pirmasis tomas skirtas karališkajai XIII a. Mindaugaičių dinastijai ir pagoniškosios Lietuvos Gediminaičių dinastijos istorijai Lietuvoje XIV a. Antrasis tomas – karališkiosios Gediminaičių dinastijos istorijai po Lietuvos krikšto (1387) jau ne Lietuvos teritorijoje.

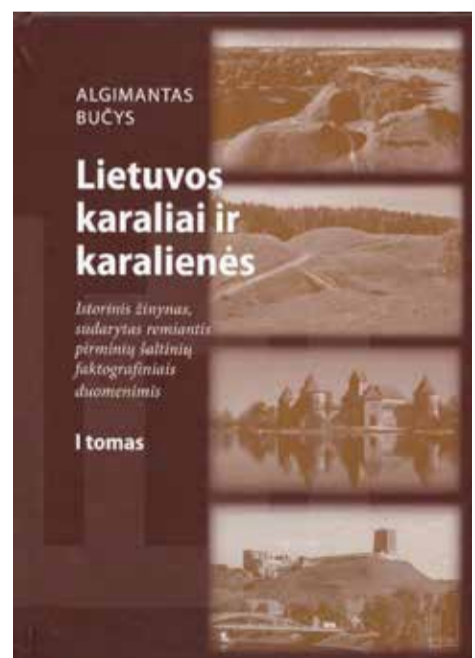
„Lietuvos karaliai ir karalienės“ – šią knygą-žinyną savo 85-ojo gimtadienio proga autorius dovanoja Lietuvai. Ji skirta savo tautos istorija besidominčiai šviesuomenei bei jaunimui ir užbaigia Lietuvos valstybės ir karalių titulaturės tyrimą, trukusį virš 20 metų. Prieš tai 2018 m. išleista knyga „Lietuvių karaliai ir Lietuvos karalystė de facto ir de jure Viduramžių Europoje“ sulaukė didžiulio dėmesio ir trijų leidimų. Taip pat mes su Algimantu jau turėjome 28 jos pristatymus visoje Lietuvoje ir kvietimai nesibaigia... Susidomėjimas Lietuvos karaliais tik auga, kaip ir palaikančiųjų gretos, tik vis dar nedrąsu apie tai prabilti viešai.

Kodėl šis žinynas – įvykis? Todėl, kad, manau, niekas iš dabarties istorikų negalėtų parašyti tokį žinyną ar, kitaip vadinant, enciklopediją, skirtą valstybės ir jos valdovų

titulaturai XII–XV a. Viduramžių Europoje, nes:

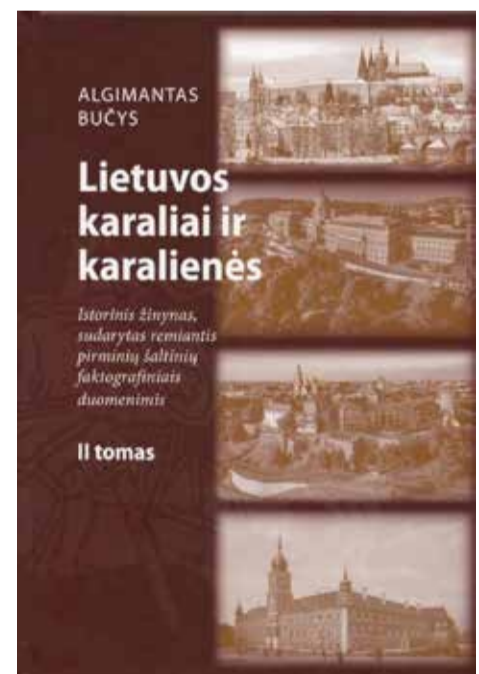
1. Nežinau, kas gali skirti tiek laiko tokiam darbui, jei turi šeimą ir dirba valstybinį ar privatų darbą. (Primename: kai Liudas Mažylis atrado Nepriklausomybės deklaracijos originalą savo atostogų metu, vieno istorijos instituto darbuotojo paklausus, kodėl, artėjant šimtmečiui, niekas iš darbuotojų jo neieškojo, atsakymas buvo paprastas ir aiškus – niekas neliepė ieškoti.) Algimantas jau virš 20 m., kaip išėjo iš visų tarnybų, ir pats sprendžia, ką jam veikti. Laiko, jėgų ir noro jis turi į valias – kaip matome... Tai mūsų šių laikų Simonas Daukantas – taip jį taikliai pavadino vienas bičiulis.

2. Be to, nežinau, kuris dabarties istorikas, rašantis istorijos klausimais, galėtų laisvai skaityti šaltinius lotynų, senąja rusų,

Algimantas Bučys. Lietuvos karaliai ir karalienės, I tomas

anglų, vokiečių, prancūzų ir lenkų kalbomis. Nes kaip kitaip paaiškinti nesupratimą, kai 2023 m. Valdovų rūmų kieme, švenčiant sostinės 700 metų jubiliejų, atidengiamas paminklas Lietuvos Karaliaus Gedimino laiškas, o visai šalia paminklo keliomis

Algimantas Bučys. Lietuvos karaliai ir karalienės, II tomas

užsienio kalbomis parašyti aprašai apie kunigaikštį Gediminą. Nors pačiame paminkle didžiulėmis granito raidėmis iškalta REX. Negi niekas negalėjo išversti šio lotyniško

NAUJOS KNYGOS

■ Atkelta iš 11 p.

žodžio miesto ir Valdovų rūmų vadovams? Įdomu, ką apie tai galvoja užsienio svečiai.

3. Tradiciniams istorikams sunku ir nedrąsu keisti nusistovėjusį per ilgus šimtmečius mūsų istorijos valstybės ir valdovų titulų traktavimą, padiktuotą Rytų slavų. Šiandien kiekvienas mokinukas ar mokinukė atsakys, kad senovės Lietuvos valdovai buvo didieji kunigaikščiai... Atsakymas – natūralus, kadangi taip mūsų mokyklose aiškina istorijos mokytojai, o mokytojams lygiai taip pat aiškino ir tebeaiškina Lietuvos istorijos dėstytojai universitetuose. Paradoksalu,

kad, būnant jau 20 metų Europos Sąjungoje, mūsų istorikai vis dar laikosi slaviškos titulūros ir bijo ją pakeisti į visoje Europoje šiuo metu priimtą valdovų titulaturą, kur nepriklausomi valdovai ikirikščioniškose ir krikščioniškose Europos valstybėse buvo tituluojami karaliais arba imperatoriais.

4. Dar viena labai svarbi priežastis – Algimanto profesija yra tekstų analizė, nepriklausomai, kada jie buvo parašyti. Šia tema baigtos aspirantūros studijos Maskvoje ir įgytas daktaro laipsnis. Tai be galo svarbu analizuojant istorinius šaltinius: įgūdžiai, metodika, žinios ir t. t.

5. Čia dar verta paminėti, kad 2024 m.

rugsėjo 16 d. Seime vykusios konferencijos „Istorinės atminties politika: reikia nacionalinio susitarimo“ priimta rezoliucija skelbia:

a) Visuomenės saugumo visokeriopas stiprinimas su Lietuvos istoriniu ir kultūriniu paveldu turi būti vienas iš nacionalinės saugumo strategijos prioritetų.

b) Vykstant informaciniams karams ir skirtingoms valstybėms vykdančioms nuoseklią istorinės atminties politiką ne tik savo viduje, bet ir skverbiantis į kitų šalių bei regionų informacinę erdvę, Lietuva negali likti vien svetimų pasakojimų traukos lauku, bet privalo vykdyti savo istorinės atminties politiką.

Ir įžangos pabaigai – kas gi naujo šiame

dvių tomų Algimanto žinyne?

Knyga „Lietuvos karaliai ir karalienės“ yra parašyta kaip dvių žymiausių karališkųjų Lietuvos dinastijų iškilimo Lietuvoje ir Europoje istorija. Apie karališkuosius Gediminaičius kalbama kaip apie vieno dinastijos protoplasto geneologinę liniją su dviem vėlesnėmis jos šakomis: pagal vyriškąją kraujo ryšio liniją (Jogailaičiai) ir pagal moteriškąją liniją (Vazos), kol karališkosios Gediminaičių dinastijos palikuonys viešpatavo Lietuvos, Lenkijos, Vengrijos, Čekijos ir Abiejų Tautų Respublikos sostuose daugiau nei 350 m. (1316–1668). *Parengė Gediminas Storpirštis*

PARODOS

Gydytoja, palikusi mums eiles ir kolegų portretus nuotraukose

Janina Valančiūtė

„Paliksiu visa, visa, ką radau –
Paukščio skrydį, miško šnekę,
Duris pravertas, baltą lapą“;

– rašė poetė, publicistė, fotomenininkė, gydytoja Leona Korkutienė. Šiais metais jai būtų sukakę 90 metų.

L. Petkevičiūtė-Korkutienė gimė 1934 m. rugpjūčio 10 d. Kauleikiškuose (tuomet – Radviliškio valsčius). Mokėsi Šiluvos, Klaipėdos mokyklose. 1952 m. baigė Šiaulių medicinos seserų mokyklą, 1965 m. – Vilniaus universiteto Medicinos fakultetą. 1967 m. pradėjo dirbti gydytoja Vilniaus miesto klinikinės ligoninės Dirbtinio inksto skyriuje. Atliko pirmąsias hemodializes. Vėliau dirbo Kraujo perpylimo skyriuje. 1986–1987 m. su vyru geologu-minerologu Vincentu Korkučiu gyveno Pietų Jemene, 1990–1992 m. – Čikagoje. Daley kolegijoje mokėsi anglų kalbos. 1995 m. baigė Aukštesniąją katechetų mokyklą.

L. Korkutienė ne tik dirbo praktinį darbą, bet ir rengė, skaitė pranešimus mokslinėse konferencijose, ruošėsi moksliniam darbui. Tačiau nugalėjo pomėgis menui. Fotografuoti L. Korkutienė pradėjo, dar studijuodama

mediciną, o menine fotografija susidomėjo jau dirbdama klinikinį darbą. Pirmąją personalinę parodą surengė 1979 m. Vilniaus miesto klinikinėje ligoninėje. Nuotrauka „Nebijok, mažyli“ apkeliavo daugelį šalių ir užsienio parodų, pelnė keletą apdovanojimų. L. Korkutienės žymiausių Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto mokslo žmonių nuotraukų ciklas „Kolegos“ (1981), skirtas fakulteto 200 metų jubiliejui, buvo eksponuotas keliuose parodose.

L. Korkutienė, gyvendama Pietų Jemene, daug fotografavo ir surengė keletą parodų Adene, o grįžusi į Lietuvą – Vilniuje. Ji sukūrė fotografijų ciklus „Moteris moters akimis“ (apie Jemeno moteris ir vaikus, 1986–1987), „Čikaga – po Sausio 13-osios“ (1991). „Nebijok, mažyli“, „Laivas ir žmonės“, „Diagnozė“, „Bernardo Brazdžionio sugrįžimas“ ir kt. buvo eksponuojamos įvairiose parodose. L. Korkutienės fotografijose atsispindi kolegų medikų, menininkų, visuomenės veikėjų portretai ir tolimųjų kraštų vaizdai. Kelionių reportažai iš Indijos, Pietų Jemeno buvo spausdinami periodiniuose leidiniuose, tokiuose kaip „Švyturys“, „Tarybinė moteris“. Parengė ir išleido meninės fotografijos albumus „Kolegos“ (apie Vilniaus klinikinės ligoninės gydytojų darbą, 1992), „Maestro“ (Lietuvos dirigentai, 1994), „Sanus“ (apie Lietuvos gydytojų atkuriamąjį suvažiavimą, 1998), „Žvilgsnis“ (2000). Surengė 20 personalinių parodų. L. Korkutienė – Lietuvos fotomenininkų sąjungos narė (nuo 1979 m.). 2005 m. jai suteiktas meno kūrėjo statusas.

Pirmasis L. Korkutienės eilėraščių pasi-

Leona Korkutienė – autportretas (1986), LMB archyvas

rodė spaudoje 1971 m. Eilėraščių rinkinys „Etiudai“ išleistas 1988 m., kelionių apybraiža „Sveika, jūra“ – 1989 m., drama apie J. Basanavičiaus gyvenimą „Vade mecum“ – 1992 m. (pastatymas Jaunimo teatre 1993 m.). Gyvendama Čikagoje, L. Korkutienė aktyviai dalyvavo JAV lietuvių bendruomenės veikloje. Jos eilėraščių ciklas „SOS iš Lietuvos“ išspausdintas Čikagos žurnale „Į laisvę“, apybraiža „Saulėi pasirodžius“ – žurnale „Varpas“. Liko nepublikuoti kūriny „Keturių popiežiaus dienos Lietuvoje“ (su iliustracijomis).

L. Korkutienė buvo aktyvi medikų Poezijos pavasario renginių dalyvė. Renginiuose ji ne tik skaitė savo kūrybą, bet ir daug fotografavo. Kolegų portretinėmis nuotraukomis iliustruota pirmoji medikų poezijos rinktinė „Skrenda paukštė baltaplunksnė“ (1991). Jos eilėraščiai buvo spausdinami šalies ir užsienio periodiniuose leidiniuose.

Lietuvos medicinos bibliotekoje gydytoja L. Korkutienė lankėsi nuo studijų metų. Bendradarbiaudama su biblioteka, išleido fotografijų albumą „Sanus“. 2004 m. surengė personalinę parodą. 2003 m. bibliografiškai sudarė gydytojos darbų bibliografijos rodyklę, kurioje atsispindi įvairiapusė jos veikla. L. Korkutienė buvo Sausio 13-osios brolijos, Asociacijos už žmogaus gyvybę, Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos narė. Mirė 2015 m. vasario 19 d. Palaidota Saltoniškių kapinėse, Vilniuje.

Prisimenant L. Korkutienės 90 metų sukaktį, spalio 22-ąją Lietuvos medicinos bibliotekoje atidaryta fotografijų, publikacijų ir dokumentų paroda. Mintis pristatyti visuomenei originalias menininkės fotonuotraukas, saugomas bibliotekoje, kilo Reginai Vaišvilienei. Šių nuotraukų neturi net jose užfiksuoti asmenys. Medikų portretai taip pat puošė žurnalo „Sveikata“ (2003–2004) viršelius. Renginyje dalyvavusi gastroenterologė doc. Danutė Speičienė prisiminė, kad jaunystės metais teko daug bendrauti su Leona.

Paroda veiks iki lapkričio 22 d. Maloniai kviečiame apsilankyti.

MANAS NAMAS

Lietuvos medicinos bibliotekoje (Kaštonų g. 7, Vilniuje) lapkričio 16 d., 17 val. atidaroma Vilniaus dailės akademijos Fotografijos, animacijos ir medijų meno katedros studentų paroda „Manas namas“.

Biblioteka – tai žodžių talpykla, žodžių namas. Medicinos biblioteka – tarsi namas name – mūsų vidus, apibūdintas iš išorės žodžiais. Prieš įeidami į jį ir surasdami savo

vietą, jauni filmų autoriai kelia klausimus apie tai, kas verčia mus nepaliamajai domėtis mūsų vidumi ir jo veikimo tvarka. Ar nėra taip, kad mūsų gebėjimas atpažinti visuotinai nustatytas ir asmenines tvarkas yra įprotis? Galbūt iš išorės kiekvieno asmeninė tvarka, kaip raidžių tvarka žodyje, nėra nuskaitoma, o nuspėjama? *Gabija Butkutė, Ignotas Kuprys, Juozas Žūtautas, Arvydas Karnilavičius*

„MOKSLO
LIETUVOS“
PARTNERIAI:

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Jonas Jasaitis
Stilistė-korektorė Gintė Niauraitė
Dizaineris Vilius Zaveckas

Redakcinės kolegijos pirmininkas – Dalius Serafinas, nariai: Alvydas Balezentis, Valentinas Baltrūnas, Valentas Daniūnas, Jonas Dautaras, Vygintas Gontis, Vincas Būda, Regina Kvašytė, Milena Seržantė, Eugenijus Stumbrys, Emilis Urba, Janina Valančiūtė, Raimundas Kaminskas, Algirdas Mikas Žemaitaitis
Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, LT-01118 Vilnius
El. paštas mokslolietuva@gmail.com
Laikraštis internete: www.mokslolietuva.lt
Redakcija gerbia savo autorių nuomonę ir mintis, net jei ne visada joms pritaria. Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://www.mokslolietuva.lt> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“.

ISSN 1392-7191
Leidžia
UAB „Mokslininkų laikraštis“
SL Nr. 169